

B. QUTLÍMURATOV, N. TÁJENOV

OQÍW KITABÍ

1-KLASS USHÍN SABAQLÍQ

Qaraqalpaqstan Respublikası Xalıq bilimlendiriw
ministrliği tastıyqlağan

Qayta islengen jigirmanshı basılıwı

NÓKIS
«BILIM»
2019

UOK 630066 (075)
KBK 74.261.4
Q. 92

Sabaqlıq Qaraqalpaqstan Respublikası Xalıq bilimlendiriw ministriginiń 2002-jılǵı tańlawında jeńimpaz dep tanılǵan.

Q—92 **Qutlımuratov B., Tájenov N.**
Oqıw kitabı: 1-klass ushın sabaqlıq. Qayta islengen jıgirmanshı basılımı. – Nókis: «Bilim», 2019. 128 b.

UOK 630066 (075)
KBK 74.261.4

**Mámleketlik byudjet qarjıları esabınan
basıp shıǵarıldı. Biypul.**

© **B. Qutlımuratov, N. Tájenov.**

© **«Sharq», 2019.**

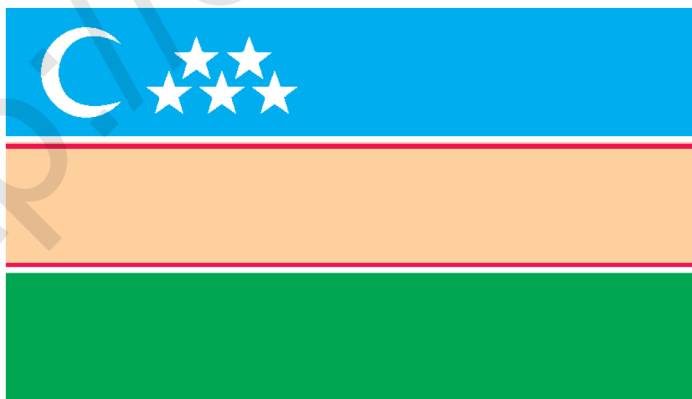
ISBN 978-9943-4446-1-4

© **«Bilim» baspası, 2019.**

QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASINIŇ MÁMLEKETLIK GERBI

QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASINIŇ MÁMLEKETLIK BAYRAǒI

Watan degen

Tegin emes tuwǵan topraq,
Beze almaydı adam degen.
Tereń tamır urǵan daraq —
Watan degen, Watan degen.

I. Yusupov

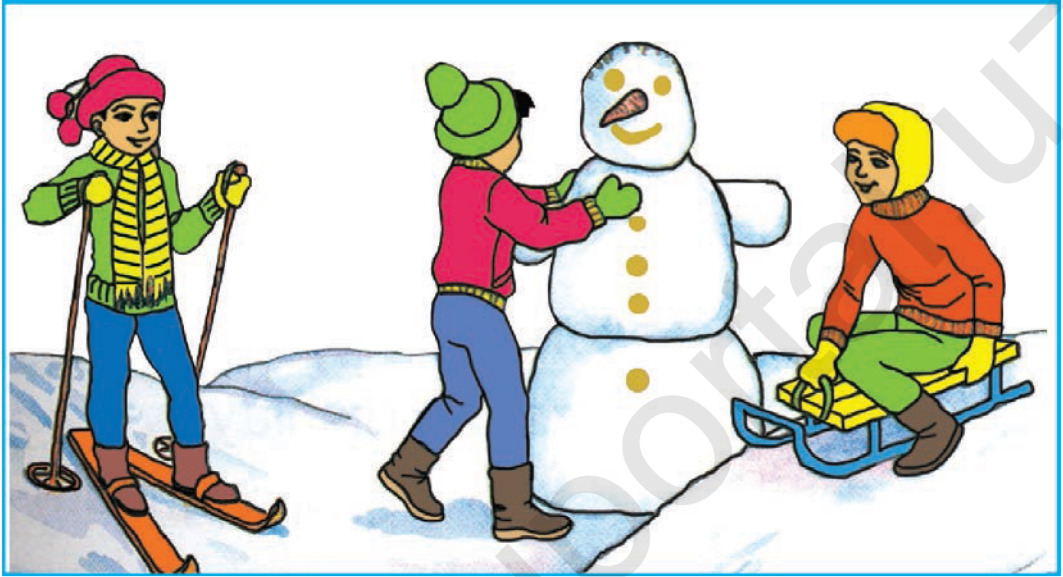
Ámir Temur babamizga

Ámir Temur babamiz,
Qádirlep eske alamiz.
Sárkarda boldıń el qorǵap,
Arttı jurtqa bahańız.

Danışpansań, aqılsań,
Áskerbası batırsań.
Ózbekstan elim dep,
Ruwxıń shad jatırsań.

A. Xojanbaev

QÍS MÁWSIMI

Qıs

Mine qıs keldi. Suwıq baslandı. Appaq qar hámme jerdi qapladı. Suwlar tońladı. Ağashlar appaq qarğa bólendi. Mallar jıllı qoralarğa jaylastırıldı.

Bizler suwıqtan, qattı samaldan qorıqpaymız. Jıllı kiyimler kiyip, mektepke baramız. Klasımız jıllı. Paltolarımızdı sheship qoyamız. Sabaqtan soń dem alamız, onnan keyin sa-

baq tayarlaymız. Ata-anamızğa járdemlese-miz. Tegis muzda shana aydaymız. Keshte kitap oqıymız.

Sorawlar:

1. Qısta qanday ózgerisler boladı?
2. Sizler qısta qanday kiyimler kiyesiz?
3. Sizler sabaqтан soń ne isleysiz?

Ayaz ata, Jańa jıl

Kúndey kúlip jamalı,
Jelpip-jelpip samalı.
Dúnya júzin gezip júr,
Ayaz ata, Jańa jıl.

Ay juldızğa ulasıp,
Hár qádemi nur shashıp.
Dúnya júzin gezip júr,
Ayaz ata, Jańa jıl.

Jer hám kókke mudamı,
Tınıshlıq bolıp uranı.

Dúnya júzin gezip júr,
Ayaz ata, Jańa jıl.

Sh. Ayapov

Tapsırma:

Qosıqtı yadlap alıń.

Ańqaw bala

(Ertek)

Burınları aǵayınli eki bala bolıptı. Kishkenesi ańqaw, al úlkeni oǵada sum eken.

Bir kúni apası tabaqqá sút quyp, eki qasıq salıp:

— «Ekewiń ishe qoyıń», — depti.

Sútti ishe baslaǵanda úlkeni kishkenesine:

— Ekewimiz bir tabaqtan ishken soń, basımız bir-birimizge tiye beredi. Onnan da qasıqtı tabaqtıń ortasına kese qoyayıq, men bir jaǵın ishıp bolǵannan keyin sen bir jaǵın isherseń, — depti.

Kishkentayı tabaqqa qasıqtı kese qoyıp,
«Iship bol»,—dep otira beripti. Bir zaman-
nan qarasa tabaqta sút qalmaptı.

Sonda ol óziniń ańqawlıgın sezip, qattı
ókinipti.

Sorawlar:

1. Apası balalarına ne quyıp berdi?
2. Úlken balası qanday sumlıq oyladı?
3. Usınday sumlıq oylaw durıs pa?

Buzawım

Jıllı orın qorası,
Úyge jaqın arası.
Emip bolıp anasın,
Oynaqlaydı buzawım.

Qasımnan shawıp ótedi,
Bar usınday ádeti.
Júni jilt-jilt etedi,
Semiz baqqan buzawım.

X. Saparov

Ne ushın besew?

Jańa jayǵa kóshkennen keyin Abattıń aǵası altı dana orınlıq satıp ákeldi. Onıń barlıǵın keń bólmedegi dóńgelek stoldıń átirapına qoydı. Tórdegi múyeshke televizordı qoydı.

Keshte awqattan keyin televizor kórip otırǵanda Abat orınlıqlardı sanap kórdi. Bir orınlıqta aǵası otırǵan, birewinde apası otırǵan, taǵı birewinde Jamiyla otırǵan, ekewi bos. Sanasa besew shıqtı.

—Aǵa, orınlıqlar ne ushın besew? Baǵana altaw edi ǵoy, — dedi ol.

—Durıslap sana, — dedi aǵası.

Abat sanap kórsetti.

Apası:

—Óziń otırǵan orınlıqtı sanamaysań ba?
—dep edi, hámme birden kúlip jiberdi. Olarǵa qosılıp Abattıń ózi de kúldi.

Sorawlar:

1. Abat qalay aljastı?

2. Ol óziniń aljasqanlıǵın qay waqıtta bildi?

Sırđanaqta

Biziń mekteptiń qasında kishkene ǵana kól bar. Demalis kúni balalardıń kópshiligi usı kólde sırđanaq tebiwge jıynaldı.

Marat hámme balalardan burın kelip, ayaǵına konkiy baylay basladı. Sonıń arasında basqa balalar da kelip jetti. Balalar birin-biri quwısıp, jarısıp oynadı. Bekmurat ayaǵındaǵı konkiyi sheshilip ketkenlikten toqtadı. Basqa balalardıń barlıǵı onnan ozıp ketti.

Ol konkiyin tez baylap aldı da, hámme balalardı quwıp jetti.

Balalar konkiydiń qızıǵına túsip, keshtiń bolǵanın da bilmey qaldı. Marat ta úyine kelip, juwındı, dem aldı. Apasına sırganaqtı qalay tepkenin qaldırmay sóylep berdi. Keshte sabaq tayarladı.

Sorawlar:

1. Balalar demalısnı qalay ótkerdi?
2. Marat úyine kelip ne isledi?

Aq qoyan

Júni appaq paxtaday,
Qoyanıń appaq, aq qoyan.
Birewdi kórse toqtamay,
Uyaǵa qashar saq qoyan.

Qıymıldap murtı kúledi,
Kewli bárha shad qoyan.
Ólshesem awır keledi,
Semiz, deni saw qoyan.

Ot beremen gezeklep,
Biziń qoyan toq qoyan.
Jaqn kúnde gójeklep,
Olar boldı kóp qoyan.

X. Saparov

Tapsırma:

Qosıqtı yadlap alıń.

BÁRHA PARAXATSHÍLÍQ BOLSÍN

Saqshi

Jawinger meniń bir aǵam,
Watanına saqshi ol.
Jaqında keldi xat maǵan,
Xızmetinde jaqsı ol.

Márt bahadır saqshıǵa,
Bári bir báhár, gúzińde.
Biledi hár tastı da,
Tursa da shıńnıń ústinde.

Qar uyitqigan úrginde,
Suwıq qattı boraydı.
Kirpik qaqpay ol túnde,
Shegaranı qorǵaydı.

Eldiń batır saqshısı,
Aǵamday bolǵım keledi.
Tezirek ósip el qorǵap,
Alǵıslar alǵım keledi.

Ó. Xojaniyazov

Sorawlar:

1. Oqıwshı bala kimnen xat aldı?
2. Jawınger-saqshılar kimlerdi qorǵaydı?
3. Sen úlkeygende kim bolmaqshısan?

Qaharman

Biziń áskeriy bólimshelerimiz dushpanlardı arqaǵa quwıp saldı. Nemec áskerleri 8 mártebe qarsı hújim jasap kórse de, hár saparı shıǵınǵa ushıradı.

Jawinger Maqash dushpandi quwip baratırıp, óz joldaslarinan alğa ketkenligin sez-bey qaldı. Tap sol waqıtta nemec ásker-leri jáne qaytadan hújim jasadı.

Maqash ólgen adamday bolıp, jerge ja-bısıp jattı.

Ústinen ótip baratırğan áskerlerdiń birewi Maqashtı tewip kórdi. Ol tiri ekenin sezdir-medi. Biraq jańağı dushpan pulemyotchikleri uzap ketpedi.

Maqash birden ornınan tikke turdı. Izli-izinen oq atıp, dushpannıń pulemyotchiklerin qırıp tasladı.

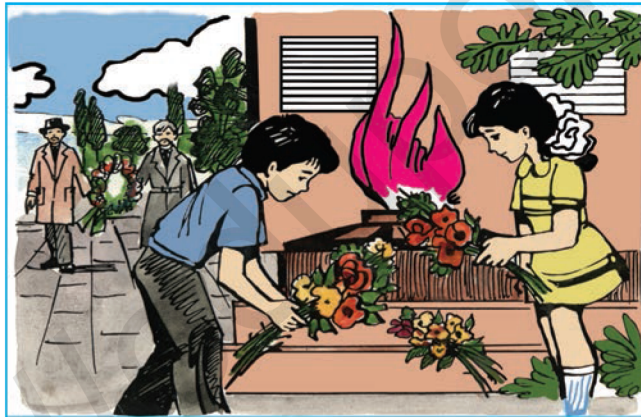
Bir kúni áskerlerimiz Dnepr dáryasınan ótiwge tuwra keldi. Maqash birinshi bolıp Dnepr dáryasınan júzip ótip, birneshe dush-pan áskerlerin qolğa túsirdi. Qarsılasqan nemec áskerleriniń kúshlerin qıyrattı. Joldas-ların Dnepr dáryasınan aman ótkerip aldı.

Jawinger Maqash Balmaǵambetovqa «Qa-harman» degen ullı ataq berildi.

Soraw hám tapsırma:

1. Jawınger Maqash qanday qaharmanlıq kórsetti?
2. Sizler qanday qaharmanlardı bilesiz? Aytıp berin.

Maqal: Jawğa janińdı berseń de, sııńdı berme!

Estelik basında

Estelik basında,
Atam kózin jasladı.
Náletiy urıs haqqında,
Kóp nárese aytıp tasladı:

— Jas jigit edik ol waqta,
Urısqa hámme atlandıq.
Bir qasıq qan qalgansha,
Watandı jawdan saqladıq.

Astıq talay jollardı,
Nıpqırt ettik dushpandı.
— Qolğa berip qollardı,
Ákeldik ullı jeńisti.

Mine mınaw estelik,
Urısta qurban bolǵanlar.
Atalardıń erlik dástúrin,
Shıraqlarım, qorǵańlar.

Atamızdıń tilegin,
Bizler qabil alamız.
Planeta tınıshlıǵın,
Bárha qorǵap turamız!

Á. Seytjanov

Sózlik

Nıpqırt ettik — joq ettik.

Sorawlar:

1. Estelik basında ata kózine nege jas aldı?
2. Jeńis qolǵa qalay kirgizilgen?

Tınıshlıq ol, bekkem qorǵan

Tınıshlıq ol, bekkem qorǵan,
Sawashlarda qalqan bolǵan.
Bul qorǵandı bermew ushın,
Talay mártler bolǵan qurban.

Tınıshlıq ol, bekkem qorǵan,
Onı súyer bárshe insan.
Bekkem bizde awızbirshilik,
Buza almas heshbir dushpan.

Tınıshlıq ol, bekkem qorǵan,
Ullı qurılıslardı qurǵan.
Xalqım jasap azatlıqta,
Miynetiniń palın sorǵan.

Tınıshlıq ol, bekkem qorǵan,
Qutlıqlaydı pútkil jáhán.

Xalqım jasar tınıshlıqta,
Toq turmısta hám abadan.

X. Úbbiniyazov

Soraw hám tapsırma:

1. Sizler tınıshlıq sózin qalay túsinesiz?
Muğallimniń járdeminde bilip alıń.
2. Keyingi bir top qatardı yadlap alıń.

Naqıllar

Er jigit eli ushın tuwıladı,
Eli ushın óledi.

El qorǵaǵan saqshı bolar,
Jaman adam tıńshı bolar.

Jumbaq

Úyde bar tilsiz muğallım,
Onnan men tálim alaman.

(Kitap)

ÁDEPLILIK HÁM ADAMGERSHILIK

Hákim Ulıqpannıń násiyatları

Háy perzent, ata-anańızdı, ustazlarıńızdı, doslarıńızdı, barlıq ózińnen úlkenlerdi húrmet et. Kóp sóyleme. Jaqsı, dana adamlar menen dos bol. Sırıńdı bekkem saqlap bil. Dostıńdı basıńa is túskende sına. Nadan adamlardan qash. Tilińe bekkem bol. Awqattı az je. Kiyimlerińdi taza tut. Hár isti oylanıp isle. Ózińnen úlkenler menen házillespe. Ótirik sóyleme. Heshkimdi jamanlama. Qızganshaq, ısırapshıl bolma. Birewdiń jaqsılıǵına jaqsılıq penen juwap ber.

Eger sen usı násiyatlardı yadıńda saqlap, orınlasań, baxıtlı adam bolasań.

Soraw hám tapsırma:

1. Hákim Ulıqpan qanday násiyatlar aytqan?
2. Usı násiyatlardı yadıńda tut.

Oqiwshiniń qosıǵı

Men balaman, balaman,
Jaqsı iske talaban.
Etse birew erkelik,
Dim oylanıp qalaman.

Men sonıńday balaman,
Jaqsılıqqa talaban.
Qosıq hám saz úyrenip,
Shad namaǵa salaman.

Kún kúlimlep qaraǵan,
Men baxıtlı balaman.
Kim úlgili, kim ziyrek.
Sonnan órnek alaman.

Men balaman, balaman,
Jaqsı iske talaban.
Tapsırmamdı tayarlap,
Oqıwıma baraman.

S. Pirjanov

Ómirbektiń dosları

Ómirbektiń Artıq hám Saǵıydulla degen dosları bar edi. Olar bir klasta oqıydı, sabaqtı da birge tayarlaydı.

Bir kúni olar birge sabaq tayarladı. Sonda Artıq eki esaptı durıs sheshti. Úshinshisin shıǵara almadı. Sonda ol Ómirbekke:

—Men esaptı shıǵara almadım, sennen kóshirip alayın, — dedi.

Bunı esitken Saǵıydulla:

—Artıq, sen kóshirip alma. Durısı óziń shıǵar, men túsindireyin, — dedi.

Bul sózdi esitken Ómirbektiń aǵası:

— Áne, haqıyqıy doslar usınday bolıwı kerek, — dedi.

Buǵan úsh dostıń kewilleri júdá kóterilip qaldı.

Soraw hám tapsırma:

1. Gúrrińdi oqıp, sóylep beriń.
2. Kóshirip alıw durıs pa?

Ektim alma nálishesin

Agam menen birge baǵqa,
Ektik alma nálishesin.
Suw quyaman olarǵa,
Tárbiyalap bárshesin.

Ataqlı baǵman edi,
Ázelden agam meniń.
Belgili oǵan bári,
Tanıydı istiń kózin.

Sonlıqtan baǵımızdıń
Miywası bolıq boldı.
Baqan menen biz onıń,
Shaqaşın tirep qoydıq.

Miynettiń arqasında
Bildim men onıń sırın.
Orınlanar muradıń da,
Kórerseń ráhátin.

Z. Ishmanova

Tapsırma:

Qosıqtıń mazmunın aytıp berıń.

Eki dos

(Ertek)

Erterekte jawgershilik zamanda eki dos bolǵan eken. Jaw shapqanda birewi qolǵa túsipti. Kóp uzamay ekinshisi dostın izlep jaw áskerbasınıń aldına baradı.

— Men qolıńızǵa túskен jawıngerdiń qunın tólep alıwǵa keldim, — deydi ol. Malım da joq, dúnyam da joq, lekin óz ómirimdi qun ornına beriwge tayarman, — depti.

Áskerbası onı sinamaqshı bolıp:

— Yaqshı, men seni óltirmeymen, biraq ómirińniń bir bólegin bereseń.

— Ol ne? — deydi dostın qutqarıwǵa asıqqan jigit.

— Maǵan seniń kózleriń kerek, eki kózińdi oyıp alaman.

— Kózimdi tezirek oy da, dostımdı qut-qar, —depti jigit.

Kózinen ayırılğan jigit dostın qushaqlap atırğanın kórgen áskerbası: «Mına erjúrek ulları bar xalıqtı topa-torıstan bas salmasañ, betpe-bet kelip jeñe almaydı eken-señ», —dep oylap, áskerlerine elden shıǵıp ketiwdi buyırğan eken.

Sorawlar:

1. Eki dostıń birewi ekinshisin izlep kimge bardı hám ol ne dedi?
2. Áskerbası qanday juwap qaytardı?
3. Dushpanlar qanday jawızlıq isledi?
4. Siz doslıqtı qádirlep bilesiz be?

Eń jaqsı bala

Sıylasa ata-anasın,
Alsa «4» hám «5» bahasın,
Taza tutsa ústi-basın,
Áne sol ǵana
Eń jaqsı bala.

Ózine til tiydirmese,
Ata-anasın kúydirmese,
Ótirik sóylep búldirmese,
Áne sol ǵana
Eń jaqsı bala.

Úyde, dúzde miynet etse,
Túrli miywe nálin ekse,
Úkelerin de úyretse,
Áne sol ǵana
Eń jaqsı bala.

Múláyım bolsa sózleri,
Jawdırap tursa júzleri,
Bolsa jipek minezleri,
Áne sol ǵana
Eń jaqsı bala.

T. Yaqshimuratov

Sorawlar:

1. Qanday balanı eń jaqsı bala deymiz?
2. Sizler úyde qanday jumıslar isleysiz?

Doslıq

Sapargúl jaqsı qız. Ol Sánemniń eń jaqın dostı. Ekewiniń de boyları teń, shashlarına appaq lenta baylap, tap-taza bolıp júredi. Mekteptegi eń ádepli qızlar.

Ekewi de barlıq sabaqlarınan «bes» bahasına oqıydı. Ekewi birge otırıp sabaq tayarlaydı. Mektepke birge barıp, birge qaytadı. Sapargúldiń apası Sapargúlge oramal alǵanda, Sánemge de oramal ákelip berdi. Eki qız sonday tatiw, dos bolıp ósti.

Tapsırma:

Gúrrińdi oqıp, mazmunın sóylep beriń.

Qayıp Ójet

Úp-úlken bolıp Qayıp,
Azap berer pıshıǵına.
Quyırǵınan uslap alıp,
Kóteredi diń aspanǵa.

Pıshıq bolsa mıyawlaydı,
Qayıp onı tırlamaydı.
Jiberedi jerge taslap,
Pıshıqqa qutılıw qayǵı.

Apası: «Qoy, balam», — deydi,
«Jazıǵı ne?» dep keyiydi.
Qayıp bolsa bunnan beter
Onı ántek-tántek eter.

Pıshıq múyeshke qamaldı,
Ashıwlanıp aybat saldı.
Jańa qolı jetken waqta,
Birden qattı tırnap aldı.

Qolım,—dedi, Qayıp way-way,
Qashıp shıqtı keyin qaray.
Qoy degende qoymağanlar,
Jaza alar bárha solay.

Z. Ishmanova

Sorawlar:

1. Qayıp pıshıqqa qanday azap berdi?
2. Pıshıq Qayıptı ne ushın tırnap aldı?
3. Qayıptıń háreketleri durıs pa?

On járdemshi

Men ájapamnıń úyine kirip keldim. Onıń úy ishi kútá taza eken. Balaların tap-taza etip juwındırıp, kiyindirgen. Awqatları pi-sirilgen. Hámme jeri aynaday jarqırıp tu-rıptı. Men onnan:

—Siz hámme jumıstı qalay islep úlger-dińiz?—dep soradım.

Ájapam mağan kúlimsirep turıp ayttı:

—Sen ele bilmeyseń be? Meniń on jár-demshim bar. Olar kúni boyı mağan jár-

dem etedi, birewine birewiniń kómegi tiye-
di...

— Úyde ózińnen basqa heshkim kórin-
beydi ğoy, on járdemshiń qayda?

— Mine, meniń on járdemshim,—dep ma-
ğan on barmağın kórsetti.

Soraw:

Ájapası úy jumıslarına qalay úlgeredi?

Jumbaq

Tuwısqan eki ana bar,
Ekewinde on bala.
Hárbiriniń atı bar,
Óz isine márdana.

(Barmaqar)

Jala degen jaman

— Qálemin joytıp sál jerde,
Urladıń, — dedi Sánemge.
Bul sózdi aytıp Quwatbay
Jaltańladı hámmege.

Tekserip kórip qaradıq,
Anıqladıq, soradıq.
Qálemdi Sánem almaptı,
Bul ne degen samsamlıq.

Keshirerlik is emes,
Ya Quwatbay kishi emes.
Ózinde eken qálemi,
Turalmadı sonda hesh.

S. Nurımbetov

Sorawlar:

1. Quwatbay Sánemge ne dep jala japtı?
2. Quwatbaydıń isi durıs pa?

Ustazım

Álipbeni úyretken,
Qolğa qálem uslatqan.
Tárbiyalap ósirgen,
Mehribanım, ustazım.

Bilim alıp miyrińnen,
Alğa taslaymız qádem.

Siz siltegen jol menen,
Biz júremiz, ustazım.

Aytqan sóziń kóp kitap,
Ushıw ushın zor qanat.
Saǵınamız joq taqat,
Sizdi, janım ustazım.

Ashılǵan gúl báhármiz,
Hárbir iske tayarmız.
Biz sizden minnetdarmız,
Hárqashan da, ustazım.

N. Muwsaev

Tapsırma:

Qosıqtı yadlap alıń.

Hadallıq

Quyashlı ıssı kúnlerdiń biri edi. Azat penen Marat demalis baǵına keldi. Baǵdıń ishi salqın hám payızlı edi. Balalar baǵda

top oynadı, sharshağannan keyin dem alıw ushın otırǵıshqa kelip otırdı.

Sol otırǵıshqa bir hayal áste kelip otırdı. Onıń qolında kishkene balası bar edi. Ol hayal qolındaǵı sumkasın óziniń qasına, otırǵıshqa qoydı.

Bir waqıtları kúilmegende sebelep jawın jawa basladı. Jańaǵı hayal asıǵıslıq penen ornınan turıp, balasın kóterip úyine qaray júrip ketti.

— Ananı qara, Azat, otırǵıshqa bir sumka jatır! — dedi Marat.

— Bul sumkanı jańaǵı hayal umıtıp qaldırǵan shıǵar. Onıń izinen juwırayıq, sumkasın ózine tapsırayıq — dedi Azat. Sóytip olar sol hayaldıń izinen juwırıp keldi de:

— Siz otırǵısha sumkańızdı umıtıp qaldırıp-sız,—dep sumkanı oǵan berdi. Ol hayal júdá quwandı hám balalarǵa alǵıs ayttı. Olar ózleriniń islegen isine qanaatlanıp, úylerine qayttı.

Á. Seytjanov

Sorawlar:

1. Azat penen Marat qayda keldi hám ne isledi?
2. Hayal balalarǵa ne ushın alǵıs ayttı?

Ádepli Ámet

Súp-súykimli ádepli,
Kóshemizde bir bala.
Húrmetleydi Ámetti,
Shın dosları bárhama.

Jası úlkendi kórse eger,
Sálem berer, ata dep.
Jamanlıqtan jerkener,
Dos emes oǵan jat ádet.

Jas kishige bawırman,
Jalǵan sózge janı qas.
Til alǵıshlıq jaǵınan,
Ol órnek dosqa tabılmas.

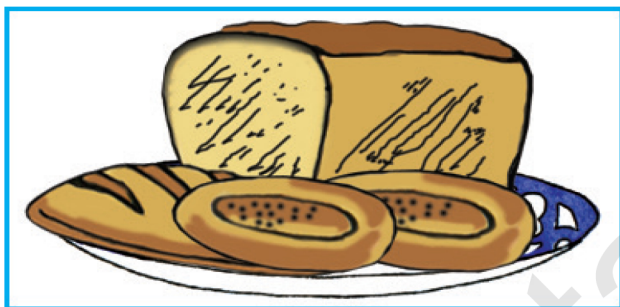
Shınlıq ushın taq turar,
Taza sóylew arınday.
Hadallıqtı jaqtırar,
Jaqsı kórer janınday.

S. Ziyawov

Sorawlar:

1. Ámetti dosları ne ushın húrmetleydi?
2. Ámettiń qanday isleri basqalarǵa órnek bola aladı?

NANDÍ QÁDIRLEYIK

«Nanniń usağı da nan»

Nan — bul tirishiliktiń tiregi, nan — bul insan ómiriniń arqawı. Nan — bul dasturqan kórki. İnsan ómirine hawa menen suwday zárúrli bolǵan usı nanniń qádirine hámme jete ala ma? Geyde awqatlanıw orınlarında, mektep aynalarınıń aldında zaya bolıp atırǵan nanlardı kórip renjiyseń.

Xalqımız abadan, toq turmısta jasap atır. Hámme nárese jetkilikli. Biraq bazı birewler geyde nandı qádirlewdi bile bermeydi.

— Biziń hárbirimiz xalqımızdıń ırısqa-nesiy-besi bolǵan nandı qádirlewdi, onı zaya etpewdi esten shıǵarmawımız kerek.

Hárbir oqıwshı barlıq waqıt nannıń qádir-qımbatın, adam tirishiligi ushın zárúrligin túsiniń, onıń qádirine jete biliwi tiyis.

Nan — bul biyday tuqımın jerge sepkenen keyin, ol pisip jetilisedi. Onı orıp alıp, qarazlarda tartıp un etedi, ata-analarımızdıń sansız miyneti nátiyjesinde dasturqanımızǵa aq nan bolıp jetedi. Sonlıqtan, nannıń usaǵın da zaya qılıwǵa jol qoymań!

Sorawlar:

1. Gúrrińde ne tuwralı ayılǵan?
2. Sizlerdiń arańızda nandı qádirlemeytuǵın balalar bar ma?

Nan

Dasturqanǵa kelgenshe,
Siz benen biz jegenshe.
Jıl boyı diyqan aǵam,
Miynet etip tınbaǵan.

Jazdın ıssı kúnleri,
Kúndizi hám túnleri,
Perzentindey ádiwlep,
Kútedi bárha qádirlep.

Jumsap barlıq ıqlasın,
Beredi kóp tárbiyasın.
Usılayınsha márt diyqan,
Jetkeredi hasıl dán.

Kombaynlar atızda,
Írisqımızdı jıynadı.
Mashinalar jollarda,
Dándi tasıp zırladı.

Miynekesh hám qádirdan,
Ótti talay qollardan.
Sonnan keyin nan boldı,
Jegen sayın pal boldı.

Sh. Atamuratova

Sorawlar:

1. Nan neden islenedi?

2. Dánda kimler tayarlaydı, oğan qanday miynet islenedi?
3. Kombaynshılar, mashinalar qanday xızmet atqaradı?
4. Nan qalayınsha tayarlanadı?
5. Sizler nandı qádirley alasızlar ma?

Yadıńda tut, jan balam

Yadıńda tut, jan balam,
Dúnyada ullı nan balam.
«Nannan ullı bar» dese,
Bul gáp shiyki, qam, balam.

Nan bar eken — ómir bar,
Nan bolmasa ómir tar.
Aytıp ketken babalar,
Tislem nanğa bolıp zar:

— «Altın, gúmis — tas degen,
Arpa, biyday — as degen».
Nan qádirine jetpegen,
Barıp turğan pás degen.

Mánisine qarańlar,
Bilmeseńler, sorańlar.
Nan xalıqtıń baylıǵı,
Dóreter márt adamlar.

Qásterlesek biz nandı,
Algıs aytıp mıń sanlı.
Húrmetlegen bolamız,
Nan dóretken insandı.

S. Abbazov

Tapsırma:

Qosıqtı oqıp shıǵıp, mazmunın sóylep berıń.

Naqıl-maqallar

Bıyday nanıń bolmasa,
Bıyday sóziń joq pa edi.

Atalar sózi — aqıldıń kózi.

Jamannan qash,
Jaqsıǵa jantas.

Densawlıqtıń qádirin bil,
Qáste bolmastań burın.

Awırıw qalsa da,
Ádet qalmaydı.

Ashlıqta jegen zaǵaranıń,
Toqlıqta mazası ketpes.

Tapsırma:

Naqıl-maqallardıń mánisin muǵallımniń járdeminde bilip alıń.

SHAÑARAQ

Nigara

Nigara fartugin kiydi, keyin stol janına eki orınlıqtı súyrep ákelip, birewiniń ústine úlken bir tabaqtı qoydı da, oǵan suw quydı. Ózi bir orınlıqqa otırıp, tabaqtı stolǵa qoydı. Anasınday jeńin túrip, stoldaǵı ıdıstabaqlardı juwa basladı. Úsh-tórt kún boldı, kempir apası awırıp qaldı. Apası keshqurın kempir apasına dári-dármaq beredi, onı juwındıradı, awqat pisiredi. Azanda bolsa jumısqa keshigemen dep asıǵıp ketedi, ıdıstabaqlar juwıwsız qaladı.

Nigara ıdıslardı sındırıp qoymayın dep qorqıp, abaylap juwdı. Juwılǵan ıdıstabaqlar kóp edi. Keyin súlgi menen juwılǵan ıdıstabaqlardı sııra basladı. Tazalanǵan ıdıslardı taqlap qoydı. Súlgini alıp, olardıń ústine jawıp atırǵanda, esikten apası kirip keldi. Eki qolında eki sumka, júginiń awırılıǵınan ba yamasa asıqqanınınan ba terlep ketipti. Apası tap-taza juwıp qoyǵan ıdıstabaqlardı kórip, quwanıp ketti.

—Way, appaq qızım, mağan qarasıpsañ,
— dep qızınıń betinen súydi de, asıǵıp
awqat tayarlawǵa kirisip ketti.

Aǵası jumıstan keldi. Ol kiyimin sheship,
endi qolın juwǵan edi, apası bir tabaq
palawdı stolǵa ákelip qoydı.

Qalayınsha búgin awqat erte tayar boldı,
— dep soradı aǵası. Jumıstan kelsem qızı-
ńız ıdıs-tabaqlardı juwıp qoyıptı, tez awqattı
tayarlawǵa kirisip kettim, — dedi apası kú-
limsirep.

— Bárekella, appaq qızım, — dep aǵası
qızın qushaqlap súydi.

P. Muxammediyarova

Sorawlar:

1. Nigara apasına qanday járdem berdi?
2. Nigaraniń apası úyinde qanday jumıslardı isleytuǵın edi?
3. Nigaraniń ata-anası nege súysindi?

4. Sizler ata-anańızǵa qanday járdem beresizler?

Írzaman men anama

«Jaman menen júrme» — der,
«Jaman sózge erme» — der,
«Jaqsıdan qol úzbe» — der,
Írzaman men anama.

«Dos-dushpandı ańla» — der,
«Miyman kelse sıyla» — der,
«Jetimge bol qáwender»,
Degenine ırzaman.

Aqıl aytıp jasımnan,
Ketpes edi qasımnan,
Sıypar edi basımnan,
Anama men ırzaman.

Z. Zamatdinov

Soraw:

Anası balasına qanday násiyatlar ayttı?

Naqıllar

Ata-ananıń tilin alǵan balanıń
Mártebesi hár jerlerde ottay janar.

Atańa ne qılsań,
Aldıńa sol keledi.

Tazadan kelgen bala

Ádillerdiń klasına tazadan bir bala keldi. Bul balanıń atı Polat eken. Ol sabaqlarına belsene qatnasadı. Biraq sabaqtan soń asıǵıp úyine tez qaytadı. Balalar onıń sebebin bilmeytuǵın edi.

Bir kúni klass basshısı balalardan tuwılǵan kúnlerin soradı. Bir hápteden soń Polattıń tuwılǵan kúni eken. Onıń dosları gúl alıp úyine bardı.

Balalar Polattıń dárwazasınıń qasında toqtadı, esikti ásten ǵana ashtı.

— Kelińler, — dep Polattıń ákesi olardı ishkeri kiriwge shaqırdı. Polattıń ákesi dóń-

gelekli arbada edi. Ol eki jasar balanı temir jol apatınan saqlap qalğan. Polat ákesine júdá mehriban. Sonlıqtan, ol sabaqtan keyin bárhama úyine jetiwge asıǵadı.

X. Nurqabulov

Sorawlar:

1. Ádillerdiń klasına tazadan kim keldi?
2. Balalar Polattıń úyine nege bardı?
3. Polattıń ákesi qanday adam eken?
4. Polat sabaqtan keyin úyine jetiwge ne ushın asıǵadı eken?

Danishpan

Buringı ótken zamanda bir ǵarrı bolǵan eken. Onıń úsh balası bolıptı. Bir kúni ǵarrı balaların shaqırıp alıptı. Eń úlkeniniń qolına shıbıq berip: «Sındırıp, úkeńe ber», — dep-ti.

Úlken balası shıbıqtı bir-eki bólip úkesine beripti. Ol da shıbıqlardı sindırıp eń kishkenesine beripti. Kishkenesi de sindırıptı. Sonnan keyin ġarrı birneshe shıbıqtı qosıp baylap úlken balasına birinshi berip hám oġan bılay depti: «Qáne, endi sindırıp kór». Balası kóp urınıptı, biraq shıbıqlardı sindıra almaptı. Ortanshı hám kishkene balaları da shıbıqlardı sindıra almaptı.

«Balalarım, usı shıbıqlarǵa uqsaysızlar. Sonıń ushın tatiw jasańlar, eger awızbirshilikli bolsańızlar, sizlerdi heshqanday kúsh jeńe almaydı!», — depti ğarrı.

Sorawlar:

1. Ğarrı balaların aldına nege shaqırdı?
2. Baylanǵan shıbıqlar nege sınbadı?
3. Ğarrı balalarına qanday násiyat berdi?

Meniń atam

Jetpiske jası kelse de,
Miynetti atam súyedi.
Jurt onı bılay desedi,
«Polat shıǵar súyegi».

Sap denede sap aqıl,
Sózi sıylı eline.
Tik júredi bárhama,
Búgilmegen beli de.

Atızdan úyge kelgende,
Sirá tınım tappaydı.

Jip penen baylap sipseni,
Balta, beldi saplaydı.

«Báriníń miynet tórkini»,
Atam aytar keńesin.
Miyнет penen hár kúni,
Shınıqtırıp denesin.

Nurlanıp bulqıp tasıǵan,
Ómirde kóp nesiybem.
Miynetti súyip jasımnan,
Atamday bolıp ósemen.

X. Saparov

Sorawlar:

1. Ata neshe jasqa shıqqan?
2. Jurt oǵan qanday baha berdi?
3. Ol úyde qanday jumıslar isleydi?
4. Qanday násiyat beredi?
5. Miynettiń qanday paydası bar?

GÓZZAL BÁHÁR

Báhár

Mart ayında kúnler ısıy basladı. Qarlar tez eridi. Qurt-qumırsqalarğa háreket endi. Say-salalarda suwlar tolıp tastı. Jap-sal-malardan suw aqtı. Kún tağı da ısıy basladı. Jer betin kógergen kók shópler qaplap ketti. Bağlar kútá shıraylı túske kirdi. Túrli gúller ashıla basladı. Aspanda

qatar-qatar tırnalar kórindi. Jaz qusları kele basladı. Balalar pátperek ushırdı. Atızlarda jumıs qızıp ketti. Onda traktorshılar jer aydadı.

Báhárdegi istiń barlıq túrleri bizlerdi kútá qızıqtırdı.

Sorawlar:

1. Báhárde qanday ózgerisler boladı?
2. Awillarımızda báhárde qanday jumıslar islenedi?

Báhár kelgende

Jasıl dónip say-salalar,
Tábiyat bir jasaradı.
Appaq túske enip baǵlar,
Pópeklenip gúl taǵadı.

Arnalardan suwlar aǵıp,
Sıymay turar kenarına.
Alıslardan qanat qaǵıp,
Quslar keler kól boyına.

Diń-diń etip qoshantaylar,
Kókke toyıp sekiredi.
Awılda gil kishkentaylar,
Izlegenbiz «qoshqargúl»di.

S. Embergenov

Tapsırmalar:

1. Qosıqtı dawıslap, kórkemlep oqıń.
2. Báhárdegi tábiyat kórinisin súwretlep ay-
tıp berıń.

8-MART — HAYAL-QÍZLAR BAYRAMÍ

Kempir apam

Qáwip-qáterden saqlaydı,
Sırtımızdan baqlaydı,
Tek bizlerdi jaqlaydı,
Kempir apam,
Kempir apam.

Tártipti buzsań kúyedi,
Urmaydı, qabaq úyedi,
Keyninen jáne súyedi,
Kempir apam,
Kempir apam.

Ottan-suwdan qorǵap júrer,
Awqat jeń dep zorlap júrer,
Bárimizdi teńdey kórer,
Kempir apam,
Kempir apam.

Kimler qanday bilip júrer,
Ashıwlanbas, kúlip júrer,
Urıspań dep aqıl berer,

Kempir apam,
Kempir apam.

Ata-anamniń anasısań,
Adamlardıń danasısań,
Uzaq jıllar shad bop jasań,
Kempir apam,
Kempir apam.

S. Abbazov

Soraw hám tapsırma:

1. Kempir apalarıńız, ata-analarıńızdıń mehribanlığı, keń peyilligi, aqıllığı hám jaqsı isleri haqqında aytıp beriń.
2. Sizler olardı húrmetley alasız ba, olardıń kewlinen shıǵa alasız ba, olarǵa qanday járdem beresiz?

Sawǵa.

Túrli gúller,
Jıl hasılı.
Japıraqları
Jap-jasıl.

Átir iyisin
Taratar.
Xosh sezimler
Oyatar.

Sol gúllerden
Bir dáste.
Alıp keldim
Gúldáste.

Gúlzarımda
Írgalğan.
Gúlim sizge,
Arnalğan.

Qabıl etiń,
Anajan.
Gúllerimdi,
Jaynağan.

Sh. Atamuratova

Tapsırma:

Qosıqtı dawıslap, kórkemlep oqıń.

Aq sút bergen anańdı

Aq sút berip emizdi,
Tún uyqısın tórt bólip.
Kámalıńa keltirdi,
Engizip sezim-sanańdı.

Uyqılasań barıp qasıńa,
Bir kelgende tórt kelip.
Qımtap qoydı kórpeńdi,
Kórip jataqxanańdı.

Qara boran qıslarda,
Dúbeley dawıl boranda.
Saqladı seni suwıqtan,
Umitpa hasla panańdı.

Seniń ushın qan tógip,
Seniń ushın jan berip.
Ul baxıtlı bolsın dep,
Qız baxıtlı bolsın dep,
Berdi ayday jamaldı.

Qanday azap bolsa da,
Qanday qıyın bolsa da.
Hesh waqta qapa qılmağıl,
Aq sút bergen anańdı!

J. Aymurzaev

Tapsırma:

Analardıńızdıń mehribanlıǵı haqqında aytıp berıń.

Ana tárbiyası

Bir tarǵıl pıshıǵımız bar edi. Onıń bir ǵana balası qalǵan edi.

Ol qanday ash bolsa da, úydegi nárse-lerge tiymes edi. Biraq ol álle qayaqlardan gósh urlap ákelip balasına bere-tuǵın edi. Bir kúni ol awzına úlken bir bólek góshti tislep ákeldi de, onı jerge qoyıp, miyawlap balasın shaqırdı. Balası góshti tislep aldı da, tez-tez jey basladı. Tarǵıl pıshıq apam menen meniń ortamızǵa

kelip, balasınıń awqat jegenine tamashalap qarap jattı.

Birazdan keyin onıń janına balası keldi, biraq ol anasına usap, tınısh ǵana jatıw ornına moynın dasturqanǵa sozıp ústindegi nárselerdi iyiskeley basladı.

Bul da az bolǵanıday, aldınǵı ayaǵın dasturqanǵa qoydı. Balasınıń dasturqannan bir nárseni almaqshı bolǵanın sezgen ana pıshıq dárhal ornınan turdı. Tap tártipsiz balasınıń támbisin bermekshı bolǵan analarǵa uqsap aldınǵı ayaǵı menen balasınıń basına urıp, túsirip jiberdi. Bunnan soń, balası dasturqanǵa jaqınlamaytuǵın boldı.

Aziz Nesin

Sorawlar:

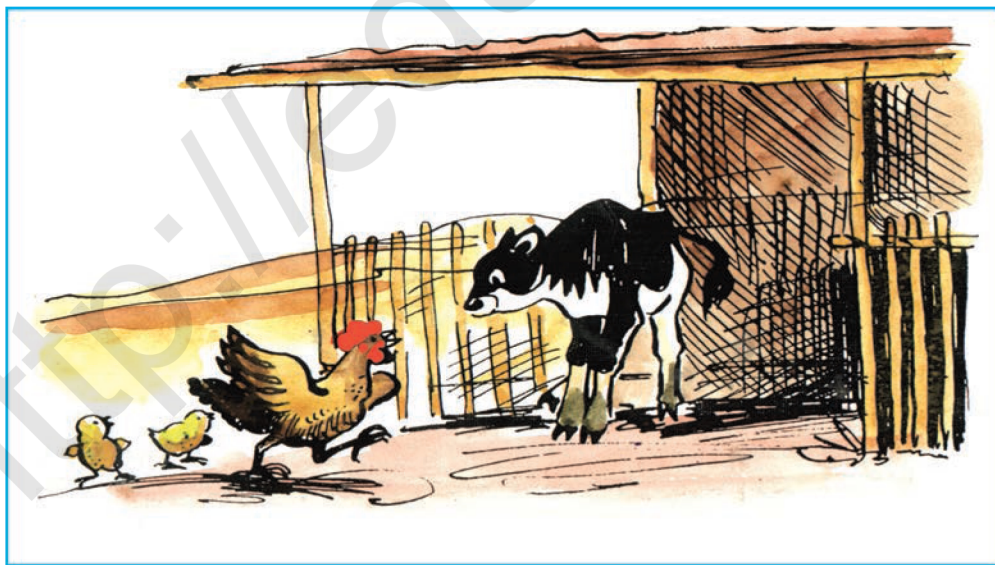
1. Tarǵıl pıshıq balasın qalay awqatlandıratuǵın edi?
2. Tarǵıl pıshıq balasın ne ushın dasturqan dógereginen quwıp shıqtı?

Dúnyada ne kúshli?

(Bolǵan waqıya)

Mal qora jaqtan ájeptáwir dawıs esitildi. Baylawlı turǵan buzaw janaybat penen tap járdemge shaqırıp atırǵanday «mó-ó, mó-ó» dep baqırdı.

Onı súze qoyatuǵın basqa mal joq, ne boldı eken dep barsaq, jaqında shóje shıǵarǵan ana tawıq buzawdı qalay bolsa solay múyeshke tıǵıp taslaptı. Gá shoqıydı, gá pánjesi menen tebedi.

Kirttay tawıqqa úp-úlken buzaw hesh ilaj ete almay tur. Buzawdıń súzgeninen tawıq qaytatuǵın bále emes.

«Tót, háy, tót», — dep balalar tawıqtı quwdı. Keyin bildik, buzaw onıń bir shójesin basıp óltirgen eken.

Dúnyada ana muhabbatınan kúshli nárese joq eken, — dep tásiyin qaldıq.

R. Ernasheva

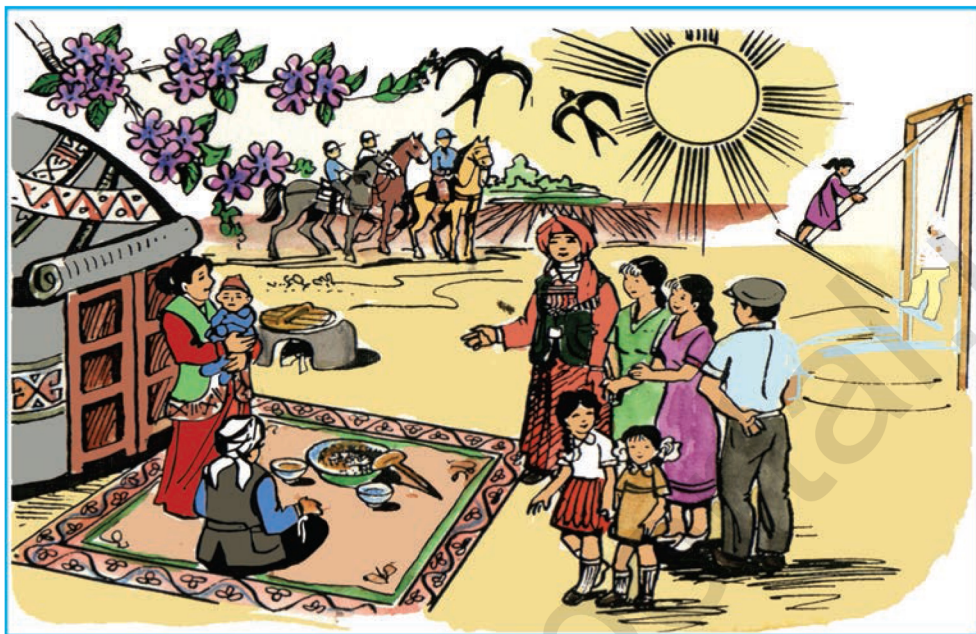
Sorawlar:

1. Buzaw nege móniredi?
2. Ana tawıq buzawǵa nege topılǵan?

Náwbáhár — Nawrız

Aq qaǵaz aq qur bolıp,
Saz-sáwbet, qosıq bir bolıp.
Kúlimlep kel, Gúlbáhár,
Altın bolıp, zer bolıp.

Digirman tart, un elep,
Pisirsin qızlar «súmelek».

Jigitler ılaq oynaydı,
Nawrızlıqtı bánelep.

Ádep-ikram iyman bol,
Qanáátshıl miyman bol.
Márt jaz bol jaynağan,
Gúzde qızıl qırman bol.

Amanlıq, waqtı xoshlıq bol,
Shoq balalıq, jaslıq bol.
Múriybet, mehir-muhabbat,
Dúnya júzilik doslıq bol.

Aq sáwirge aq nurğa,
Shomıldır bul dúnyanı.
Bárshege birdey kúlip kel.
Nawqıran — Nawrız bayramı!

Á. Ájiniyazov

Sorawlar hám tapsırma:

1. Qosıqtı kórkemlep oqıń.
2. Nawrız qanday bayram?
3. Sen Nawrız bayramına qatnastır ba?

Nawrız

Kelińizler, balalar,
Birge qosıq aytayıq.
Nawrız keldi úlkemizge,
Shadlanısıp oynayıq.

Gúl maysalar ashılar,
Jolımızğa shashılar.
Báhár gúldi qutlıqlawğa,
Diyqan ata asıǵar.

Naqıratı:

Nawrız, nawrız,
Nawrız keldi úlkemizge,
Álemge gúl shashılar.
Gúlge qonar gúbelek,
Sháwkildeser júrek.
Ájapalar qaynatar,
Góje menen súmelek.

Naqıratı:

Nawrız, nawrız,
Ájapalar qaynatar,
Góje menen súmelek.
Kelińizler, balalar,
Birge qosıq aytayıq.
Nawrız keldi úlkemizge,
Shadlanısıp oynayıq.

N. Muwsaev

Tapsırmalar:

1. Qosıqtı kórkemlep oqıń.
2. Nawrız bayramı tuwralı sóylep berıń.

Densawlıq — tereń baylıq

Kimde-kim uzaq jasaǵısı kelse, miynet etiwı kerek. Miynet densawlıqtı bekkemlep, ómirdi uzaytadı. Adam qanshama miynet etip, ter shıǵarsa, deni saw, jumıs islewge uqıplı boladı. Miynet adamnıń ishteyin ashadı, awqat jegizedi, jegen awqattı sıńdiredi. Awqattı shaynap, maydalap jeseń sıńimli boladı.

Tis — uzaq jasawdıń birden-bir quralı, sonıń ushın, onı puqta, taza saqlaw kerek.

Dene shınıǵıwı menen shuǵıllanıw uzaq ómir súriwdiń eń jaqsı usılı.

Azanda erte turıp 15—20 minut dawamında taza hawada júrip, shınıǵıw islegennen soń, awqatlanıw kerek.

Hárbir adam óz tazalıǵına qarap juwınıp turıwı, tez-tez monshaǵa túsiwi, ózin kútiwi — densawlıqtıń girewi boladı.

«Deni sawdıń — janı saw» — dep ata-babalarımız biykarǵa aytpaǵan.

Naqıl:

«Tazalıq — densawlıqtıń girewi»

Sorawlar:

1. Adamǵa miynet etiwdiń qanday paydası bar?
2. Tistiń áhmiyeti qanday?

Súilmek

Átshók kelse alırar,
«Báhár tańdı kútiń» — dep,
Jap boyında jawdırap,
Kógeredi súilmek.

Há súilmek, súilmek,
Sútke tolǵan súilmek!
Áste ǵana julayın,
Jartılamay pútinlep.

Jap boyınan jalıqpay,
Kúnde terip alayın.

Kókke qosıp, kóbeytip,
Qoshantayğa salayın.

Súilmek jep qoshantay,
Qoshqar bolar sep-semiz.
Bunda turıp ne payda,
Kúnge quwrap kepseniz?

I. Yusupov

Sorawlar:

1. Súilmek qanday waqıtları kógeredi?
2. Sizler súilmekti kórdinler me?

Jumbaq

Usap óser bir shóp páshekke,
Boladı onı jesek te.

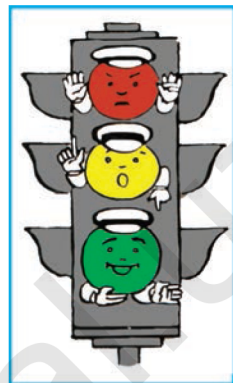
(Súilmek)

Men svetoforman

Dárbentte meniń jayım,
Sizge xızmetke tayın.

Postta sizden hárdayım,
Men svetoforman, svetofor.

Úsh kózim kúlim qaqqañ,
Háreketlerge baqqañ,
Ala-ala belbew taqqañ,
Men svetoforman, svetofor.

Toqta!
Qızıl jańǵanda,
Sarı — dıqqat!
Jasıl —
Deytuǵın alǵa basla,
Men svetoforman, svetofor.

Ayanbayman ózim de,
Xızmetimnen men sizge.
Shadlıq jaynar júzimde,
Men svetoforman, svetofor.

N. Muwsaev

Tapsırma:

Qosıqtı kórkemlep oqıń.

Tarǵıl pıshıq

Kúndegishe úyde hámmebiz televizor kórip otır edik. Bir waqıtları kishkeneler ushın multfilmler kórsete basladı.

Hámmeniń názeri televizorda. Qápelimde, televizordıń ishinen juǵırlasqan shımshıqlardıń dawısı esitilip, kóp uzamay ózleri de kórindi. Shımshıqlardıń juǵırlasqanın esitken pechtiń quwısında uyqıǵa buyıǵıp jatırǵan tarǵıl pıshıq kózlerin shayday ashıp, qulaǵın tikreytip, ushıp keter-aw degendey ayaqların ep penen basıp televizorǵa jaqınlay basladı.

Tap usı waqıtları televizordıń ekranında bir shimshıq qanatın qaǵıp kerilip oynay basladı. Endi kútip tura bersem ayırılıp qalaman degendey tarǵıl pıshıq ekranga birden ózin attı. Tarǵıl pıshıq óz pátı menen edenge ushıp tústi.

Shimshıq bolsa xannan qátersiz ele burınǵısınsha kerilip qanatların sozıp oynaydı. Pıshıqtıń eki kózi ele ekranda. Shimshıqqa qaray ekinshi márte jáne oqtay atıldı. Bul rette de tarǵıl pıshıq edenge ushıp tústi. Úshinshi márte negedur atlıqpadı. Erinlerin jalap pisi qurıp, ornına qaray jılıslay basladı. Bizler ushın pánt jegen tarǵıl pıshıqtıń qılawası multfilmnen de qızıq boldı.

A. Xalmuratov

Sorawlar:

1. Televizorda ne kórsetildi?
2. Tarǵıl pıshıq qanday háreket isledi?
3. Pıshıq shimshıqtı nege uslay almadı?

MENIŇ TUWILĜAN ÚLKEM

Nókis — Qaraqalpaqstannıń paytaxtı

Nókis — ásirese, ġárezsizlik jıllarında tez pát penen ósip, gúllenip barmaqta. Onda kóp milletli xalıqlar jasaydı. Olar bir-biri menen tatıw turadı.

Nókistiń házirgi turǵan jeri burın toǵaylıq bolǵan. Házir bul jer sulıw qalaǵa aylandı. Qalanıń kósheleri keń hám dúziw.

Qalada «Jaslar» parki bar. Onda hár túrli terekler ósip turıptı. Barlıq kóshelerde elektr lampaları jaqtı berip tur.

Kóshelerdiń boylarına terekler, gúller egilgen. Olar kóshege sán berip tur.

Qalada mádeniyat orayları—muzey, kitapxana, kinoteatr, muzıkalı teatr, jas tama-shagóyler teatrı islep tur. Keleshegi úlken qalalardıń biri — Nókis qalası.

Sorawlar:

1. Nókis Qaraqalpaqstannıń qanday qalalarınan esaplanadı?
2. Nókistiń házirgi turǵan jeri burın qanday bolǵan, házir qanday?
3. Qalanıń kórinisi tuwralı ne ayılǵan?

Meniń elim

Qısı gúmis,
Jazı jasıl.
Altın gúzi,
Berer hasıl.

Báhárine,
Jetpeydi sóz.
Gúllerine,
Toymaydı kóz.
Táriyiplewge,
Tiller jetpes.
Shırayına
Hámme háwes.
Meniń elim —
Tuwǵan jerim.
Gúllene ber,
Eleberin.

Sh. Atamuratova

Paxta — biziń baylıǵımız

Ǵawashalar tegis ashıla basladı. Appaq paxtalarǵa qaraǵan sayın kóz toymaydı.

Bul biziń márt paxtakeshlerimizdiń jazı menen etken jemisli miynetiniń ónimin jıy-nawǵa awıl paxtakeshleriniń barlıǵı da aq altın atızlarında qızgın miynet etpekte.

Paxtani zaya etpey terip alıw ushın barlıq kúsh jıyn-terimge qaratılğan. Demalıs kúnlerinde paxta atızları adamlarğa tolıp ketedi. Paxta — biziń baylıǵımız. Onnan kiyim-kenshekler tayarlanadı. Paxtaniń shigitinen kúndelikli turmısımızda paydalanatuǵın aq may, sabın, gúnjara alınadı.

Sorawlar:

1. Gúrrińdi oqıp, sóylep beriń.
2. Paxtadan neler alınadı?

Watanım

Qásterlediń «gúlim» dep,
«Múltiksiz ós ulım» dep.
Qushaǵında kúlimlep,
Álpeshlendim, Watanım.

Qayt kókirek bolmasın dep,
Erkelesin, oynasın dep.
Qatarınan qalmasın dep,
Kewilime jettiń, Watanım.

Ne tileseń kewilge say,
Ne qáleseń túwel bárjay.
Kerek desem juldız ya ay,
Tayın ettiń, Watanım.

Perzentke jan analıǵıń,
Aqlı kámil danalıǵıń.
Baxıt qushqan balalıǵım,
Mehribansań, Watanım.

Kútkenińdey erjetermen,
Janımdı pidá etermen.

Analıq haqıń ótermen,
Xızmetińde, Watanım.

S. Abbazov

Tapsırma:

Qosıqtı dawıslap oqıp shıǵıń.

Awılım

Kúnnen-kúnge jasnaydı,
Meniń gózzal awılım.
Saylardan suwlar aǵıp,
Jasıllanar awılım.

Adamları miynetkesh,
Diyqan hám baǵman bolar.
Miymandos bir-birinen,
Miymanǵa kewli xosh bolar.

Qawın-ǵarbız piskende,
Mazası tildi úyirer.
Júzimleri solqım-solqım,
Salmaqтан úzilip turar.

Alma hám almurtlar,
Altınday tawlanar,
Anar-ánjir behiler,
Shaqada shoqtay janar.

Z. Ishmanova

Tapsırma:

Awıl tábiyatı tuwralı sóylep beriń.

Kiyim tigiwshi ana

Elimizde kiyim tigiw cexları bar. Bazar-gúldiń anası eń jaqsı kiyim tigiwshi. Ol balalar ushın kiyimlerdi kútá jaqsı tigedi.

Bazargúl qurdası menen kiyim tigiw cexına bardı. Olar tigiwli turǵan túrli kiyimlerdi kórdi. Suluwlap tigilgen mına kiyimlerdiń barlıǵın ózińiz tiktińiz be? — dep anasınan soradı.

— Jalgız men usınshama kiyimniń barlıq túrlerin tigip úlgere almayman. Ol meniń menen birge islewshilerdiń tikken kiyimleri.

Is ónimli bolıw ushın jańasha usılda isley-miz, — dedi anası.

— Men kiyimlerdi piship beremen. Pishil-gen kiyimlerdi bólim-bólim bolıp tigatedi. Bi-rewi boyın, birewi etegin, birewi jeńin sa-ladı. Solay etip, hár bir kiyim tigilip bol-ǵansha birneshe qoldan ótedi. Birew kos-tyum tikse, birew kóylek tigatedi.

Sorawlar:

1. Qızlar qayda bardı?
2. Bazargúldiń anası tigiwshiler tuwralı ne ayttı?

BILIM HÁM TÁRBIYA

Súyinshi

Aydos qıstırn kúni keshki qarańǵıda oqıw-dan kiyatırıp bir nársege súrnikti. Bul top-tay domalanıp atırǵan bılqıldaq zat sumka edi. Joldırn shetinde jatırǵan sumkadan «adidas» dep jazılǵan toppı kórinip tur.

— Jańabaydiki shıǵar! — dep ol qońsı úyge alıp bardı.

— Meniki emes? — dedi Jańabay da. Olar ekewlep sumkanı ashtı.

Sumkanıń ishinde toppıdan basqa jem-piri hám shalbarı bar bolıp shıqtı.

— Birewden túsip qalǵan, — dedi apası. Iyesi tabılǵansha úyde tura bersin.

— Urılardan túsip qalmadı ma eken? — dedi oǵan. Bir sumkanı qalay taslap ketedi? — Qolınan túsiwi múmkin emes!

Bir háptege shekem kiyimlerdeń iyesiniń deregi shıqpadı.

Aydos muğallimine tabılğan zat haqqında ayttı. Muğallim basqa muğallimlerge, olar oqıwshılarga aytıp shıqtı. Bir kúnleri sumkanıń iyesi Aydostıń úyin izlep keldi. Ol sport mektebiniń treneri edi.

— Men onlağan kún burın keshte sport kostyumlarımıdı joytıp aldım, — dedi ol. Usı jol menen velosiped penen qaytıp edim. Júk salǵıshqa qıstırıp qoyǵan sumkam túsip qalıptı. Úyim de qalanıń mına shetinde. Keshe muğallimlerden esitip kelip turman.

Aǵası sumkanı shıǵarıp berdi. Trener raxmetin aytıp, Aydosqa tobın berdi.

— Súyinshige ala ǵoy! — dedi ol. Mendey futbolshı bol. Aydos quwanıp toptı tewip oynap ketti.

J. Óteniyazov

Sorawlar:

1. Aydos qanday zat tawıp aldı?
2. Sumkada qanday zatlar bar edi?
3. Trener sumkanı qalay joytıp aldı?
4. Trener Aydosqa qanday zat berdi?

Naqıl

Atalar jolı biz ushın úlgi.

Balam

Altaqlama, taltaqlama,
Birew urdı dep jılama,
Ash bolaman dep oylama,
Jigerli bol jastan, balam.

Óshińdi al dushpanıńnan,
Kúshińdi jıyna jasıńnan,
Xalqıń qalmasın qasıńnan,
Kishipeyil bol jastan, balam.

Mańlayıńnan ağızıp ter,
Jaqsı-jamandı sınap kór,
Jaqsı adamnıń keynine er,
Sonda jolıń bolar, balam.

Malım bar dep asıp-taspa,
Birewler menen jarıspa,

Orinsız jerde tartıspa,
Retinde sóyle, balam.

Berdaq

Sorawlar hám tapsırma:

1. «Jigerli bol» degende neni túsinesiz?
2. Kishiptyillik qanday boladı?
3. Klasıńızda sılbır hám menmen balalar bar ma?
4. Jaqsı adamlar tuwralı ózlerińizdiń túsini-
gińiz benen aytıp beriń.

Maqtanshaq

Klastaǵı Jalǵastı,
Hámme bala bileđi.
Ótirik penen rastı,
Qosıp aytıp júredi.

Atızdaǵı salmadan,
Tutsa daǵı shabaqtı.

Úlkenligi minaday,
Dep kórseter qulashtı.

Tirge bardım keshkisin,
Tań qaldırdım neshshesin.
Bir atqanda túsirdim,
«Ayıw», «qoyan», «túlkisin».

Ol usılay maqtanar,
Jarısqa shıqsa utılar.
Bul ádetten endi ol,
Qalayınsha qutılar?

Z. Ishmanova

Sorawlar:

1. Jalǵas qanday bala?
2. Arańızda usınday bala bar ma?

Ǵamxorlıq

Abat oqıwdan qayıp kiyatırǵanda, joldıń shetinde bir nárseniń sestı shıqtı. Anıqlap

bilgisi kelip, eki adım atlap edi, málshi iri aq qoy eken. Aradan kóp waqıt ótpey-aq jas tóllerdiń dawısı shıqtı.

Ol juwırıwı menen qoydıń qasına keldi. Ana qoy egiz qozı tuwıp, olardı jalap atır eken. Kún ayaz edi. Qozılar shóptiń ústinde qalshıldasıp jatır.

Abat qozılardıń ekewin de paltosına jaylastırıp oradı. Tumsıqların sırtqa shıǵarıp, kóterip júrip edi, ana qoy izinen erdi.

Abat qozılardı hám qoydı iyesine ákelip tapsırdı.

Iyesi Abatqa kóp alǵıslar ayttı. Muǵallımine júdá kewli tolıp, olarǵa alǵıs aytıp qaytatuǵının eskertti.

T. Qayıpbergenov

Sorawlar:

1. Abat oqıwdan kiyatırıp jolda neni kórdi?
2. Abat qozılardı qalay alıp júrdi?
3. Iyesi Abatqa ne ushın alǵıs ayttı?

Bul qanday bala?

Júrgen jerinde,
Diywaldı sızar.
Kishkenelerdiń
Oyının buzar.

Avtobusqa da,
Jaza baslaydı.
Otırǵan ornın
Tesip taslaydı.

Dúzde júrse de,
Qolı tınbaydı.
Aǵashtı sındırıp,
Bir qırınlaydı.

Tanıp bolmaydı,
Kitap, dápterin.
Esitiwge bolmas
Aytqan gáplerin.

Kiygen kiyimi,
Dım ala-ǵula.
Kimler aytadı
Bul qanday bala?

K. Ernazarov

Tapsırma:

Qosıqtı kórkemlep oqıń.

Tártipli me, ziyrek pe?

Berdan: Erte turıp azanda,
Sport penen shınıqqan.

Jaqsı oqıyın bárha dep,
Sabaǵına qunıqqan.

Ózi sonday ıqlaslı,
Jaqsı istiń joldası.
Ústi-bası, tap-taza,
Emes hárgiz biymaza.

Kórdiń be sonday balanı,
Kimler bile aladı?
Tártipli me, ziyrek pe,
Úyinde hám mektepte?

Lala: Sabaǵınan bes alar,
Bir unamlı bala bar.
Unatqan jaqsı ádetti,
Turdısh sonday ádepli.

Ótesh: Bizlerde bar Orınbay,
Jaqsı bala sonıńday.

Lizaxan: Bizlerde bar Ulmeken,
Ol «eki», «úsh» degendi,
Sirá alıp kórmegen.

Balalar: Kel, balalar, minekey,
Usılarday bolayıq.
Óseyik, sóytip ánedey,
Shad zamanğa ılayıq.

S. Pirjanov

Tapsırma:

Qosıqtı kórkemlep, rollerge bólip oqırn.

Jaraqatlanğan qırğawıl

Túski shayımdı iship bolıp, aǵamnıń atız betinde arqanlawlı turǵan atınan xabar alayın degen oy menen jolǵa tústim. Kúndegi ádetim boyınsha awıldıń sırtındaǵı soqpaq jol menen júrip kele berdim. Kún ıssı. Shıǵırıp tur. Elp etken samal joq. Tez arada atqa jetip keldim.

Jaqın jerdegi salmanıń jaǵasına shıqtım da átirapqa kóz juwırttım. Kók-kóńbek pishenler ırǵalısqı tur. Qápelimde usı

pishenlerdiń arasınan qanday da bir qustıń dawısı esitildi. Shaqqanlıq penen pishenlik-tiń arasına súńgıp kettim. Qarasam, qan-ğa boyalğan qırǵawıl... Anıqlap kórsem, onıń oń qaptalına oq tiygen eken.

Kóp oylanıp turmastan qırǵawıldı bawır-ıma qıstım da úyge ákeldim.

Qońsılarımız «Bul qırǵawıldan shekeńde tatıytuǵın sorpa boladı», — dedi. Biraq men buǵan kónbedim. Qaytama, oǵan kúnde dán, suw berip baqtım. Qanatın tańdım.

Kúnler izinen kúnler óte berdi. Mine, endi qırǵawıl menen xoshlasatuǵın waqıt keldi. Kózim qıymasa da onı ushırıp jiberiwge májbúr boldım.

Mine, qırǵawıl hawaǵa kóterildi. Qanatların emin-erkin qaǵıp ushıp júr. Kóp waqıtqa shekem meniń tóbemde aylanıp ushtı. Sońınan maǵan raxmet aytqanday tómenlep ushtı da, kózden ǵayıp boldı.

«Jetkinshek» gazetasınan

Tapsırmalar:

1. Gúrrińdi oqıp, sóylep beriń.
2. Sizler de quslarǵa ǵamxorlıq islewdi umıtpań.

Ana quwanışı

Jasım meniń jetige,
Tolǵanında quwandı.
Birinshi ret mektepke,
Barǵanımda quwandı.

«А» háribin úyrenip,
Kelgenimde quwandı.
Óz-óзимdi meńgerip,
Júrgenimde quwandı.
Jası úlkenniń qolınan,
Alǵanımda quwandı.
Úkeme dim bawırman,
Bolǵanıma quwandı.
Kewilimdi ózine,
Bólgenime quwandı.

Aǵamniń men izine,
Ergenime quwandı.
Hár sherekten «5» penen,
Ótkenime quwandı.
Birinshi ret atqa men,
Mingenime quwandı.
Úyretti anam yadımda,
Ótirikti aytpa! — dep.
Jaqsılıqqa talpınǵan,
Baǵıtıńnan qaytpa, — dep.
Úyretti ol mudamı,
Jası úlkendi sıyla, — dep.

Eldiń jaqsı adamı,
Boliwıńdı oyla, — dep.
Úyretti ol mudamı,
Jalqaw, hayyar bolma, — dep.
Ullı ómir jolında,
Qatarıńnan qalma, — dep.
Úyretti ol birimlep,
Bilmegenimdi biliwdı,
Shın júrekten qádirlep,
Tuwǵan jerdi súyiwdi.

J. Dilmuratov

Sorawlar:

1. Anası ne ushın quwandı?
2. Anası balasına nelerdi úyretti?

Maqal: Altın alma — alǵıs al.

Payǵazınıń paydası

Ayzadaǵa apası shılt jańa aq kóylek ákeldi. Buǵan onıń quwanǵanın aytsań-o.

Qayta-qayta aynağa barıp qaradı. Ústine shap-shaq. Quyılıp tur. Tek Ayzadağa ólshep pishkendey.

— Qutlı bolsın! — dep atır apası. Hátteki, kishkene úkesine deyin:

— Apa, qara, ay-ay, — dep kúlimsiredi. Keshte aғası jumıstan keldi.

— Ağa, kóylegimdi kórdiń be? — dedi Ayzada mıyığın tartıp.

— Payғazı ber, payғazı.

Aғası qaltasınan mıń manat shıǵarıp berdi.

...Erteńine mektepte tánepis waqtında Ayzada asxanağa qaray juwırdı. Kóylegine alğan payғazıǵa mantı aldı. Onı jep atırıp klasınıń oqıwshılarına maqtandı:

— Qarań, aғam payғazıǵa mıń manat berdi. Soğan mantı aldım. Usı máháli qolınan sorǵalağan may kóylegine tamshılap ketti. Shılt jańa kóylegin bir kún kiymey atırıp búldirdi.

— Áne, payǵazınıń paydası, — dep dosları kúlgende, Ayzada ne derin bilmey burishtay qızardı.

Sh. Paxratdinova

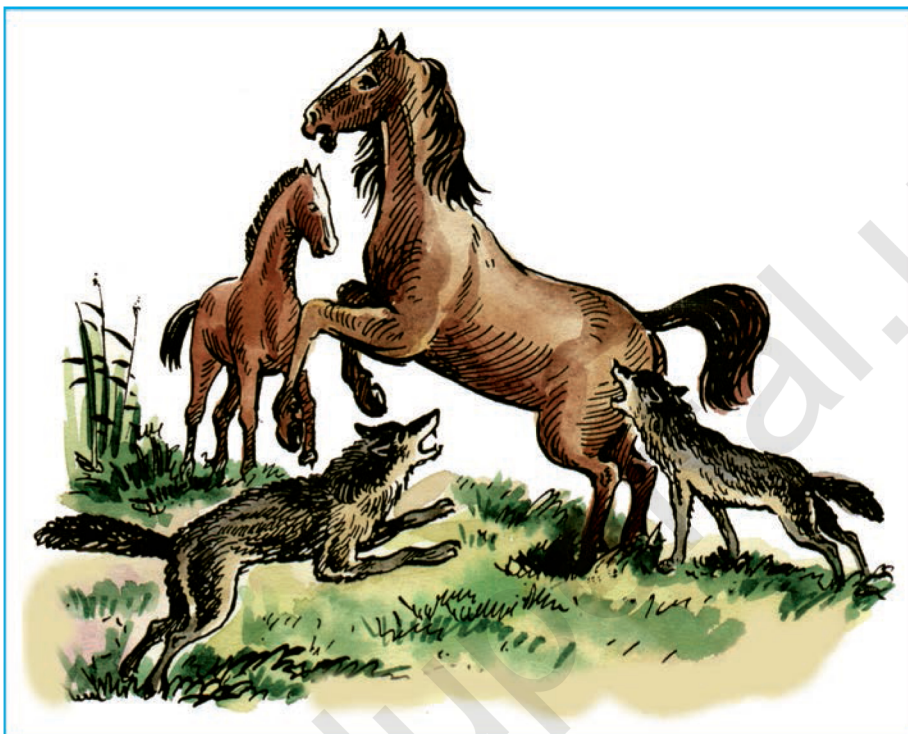
Sorawlar:

1. Ayzadaǵa apası ne ákelip berdi?
2. Aǵası payǵazıǵa ne berdi?
3. Ayzada payǵazıǵa ne alıp jedi?

Biye jılaydı

Iyeleri qoyların úylerine qaray aydap ketti. Otaqta biye, tay hám men qaldım. Qápelimde qaydan ekeni belgisiz eki qasqır shıǵa keldi. Olar jaqınlap keldi de, taydı talamaqshı boldı. Biye óz balasın qasqırlardan qorǵadı.

Sonlıqtan qasqırlar hújimdi ózgertti. Bi-rewi biyeniń aldınan, ekinshisi artınan topılís jasadı hám onıń arqasına minip aldı.

Biye erksiz tayınshaǵın qaldırıp, arqasındaǵı jirtqısh penen dalańlıqqa shawıp ketti. Sonda ekinshi qasqır tayınshaqqa topıldı.

Men ózim tárepke kiyatırǵan biyeniń aldına qıyqıw salıp juwırdım. Jirtqısh dárhal julqınıp biyeniń arqasınan jerge sekirip túshti, ekinshi qasqır tayınshaqtı talap atırǵan jaqqa qaray ketti. Biye tayınshaǵına járdemge jetkenshe asıqtı, men de sol jerge qaray juwırdım.

Men jaqınlağan waqıtta ǵana jirtqışlar qasha basladı. Biraq tayınshaq álleqashan ólip qalǵan edi. Men biyenıń qasına barıp turdım. Ol jansız tayınshaǵınıń tóbesinde únsız muńayıp turar edi. Onıń kózlerinen monshaq-monshaq jas sorǵaladı. Buǵan meniń júregim ashınıp, ayanışlı dúrsildep ketti. «Ne ushın bul dúnyada jirtqışlar jasaydı?» — degen oy keldi maǵan.

A. Guseyinov

Sorawlar:

1. Qasqırlar biye menen tayǵa qalayınsha topıldı?
2. Biyenıń kózlerinen ne ushın monshaq-monshaq jas sorǵaladı?

Áke menen bala

Bir adam on jasar balasın izine ertip, eginnen jayaw kiyatırса, jolda jatırǵan eski taǵanıń sınıǵın kóredi. Ákesi balasına:

— Balam, ana tağanı alıp júr, — deydi. Sonda balası ákesine:

— Sınıp qalğan eski tağanı alıp ne qılamız, — depti. Ákesi hesh nárse aytpastan, tağanı ózi alıp júre beripti. Qalanıń shetindegi temirshi ustağa tağanı úsh tıyınğa satıptı. Ol aqshağa shiye satıp alıp, balasına qaramay júre beripti.

Biraz júrgennen keyin ákesiniń qolınan bir shiye jerge túsip ketedi. Ákesiniń keyninde shiyege qızıǵıp kiyatırǵan bala shiyeni dárhal alıp, awzına saladı. Shamalı júrgennen keyin ákesi taǵı bir shiyeni jerge túsirip jiberedi, bala taǵı da alıp jeydi.

Taǵı taslaydı. Taǵı alıp jeydi. Sonda ákesi balasın toqtatıp bılay depti:

— Kórdiń be, balam? Baǵana eski tağanı jerden bir eńkeyip alıwǵa erinip ediń, endi sol tağanıń aqshasına alǵan shiyeni jerge túskenin alaman dep bir eńkeyiwdiń ornına úsh eńkeydiń. Bunnan bılay mına

gáp esińde bolsın: «Az jumıstı qıyınsınsań, kóp jumısqa tap bolarsań, azǵa qanaat etpeseń, kópten qurı qalarsań», — depti.

Sorawlar:

1. Ákesi menen balası neni kórdi?
2. Ákesi balasına ne dedi?
3. Balası qanday juwap berdi?
4. Ákesi ne isledi?
5. Ákesi balasına qanday násiyat ayttı?
6. Balasınıń háreketi durıs pa?
7. Sizler ata-anańızdı húrmetleysiz be?

Sózlik:

Taǵa — attıń tuyǵınıń astına qaǵılatuǵın temir.

ERTEKLER

Jolbarıs, qasqır, tólki

Kúnlerdiń birinde bir jolbarıs awırıptı. Jolbarıstıń kewlin soraw ushın maqluqlardıń bári kelipti. Biraq, sonıń ishinde tek tólki kelmey qalıptı. Tólkiniń kelmey qalǵanın qasqır jolbarısqa aytıp jamanlaǵan eken. Bunnan keyin jolbarıs tólkini tawıp keliwdi qasqırǵa buyırıptı.

Bir kúni qasqır tólkige ushırasıp, tólkini jolbarısqa alıp baradı da, ózi ketip qaladı. Sonda jolbarıs:

— Meniń kewlimdi sorawǵa barlıq maqluqlar kelgende, sen nege kelmediń? — deydi. Sonda t úlki jolbarısqa:

— Men seniń awırıwıńdı esitip, em izlep ketip edim, — dep juwap beredi.

— Emdi taptıń ba? — deydi jolbarıs.

— Awa.

— Ol dári qayda? — deпти jolbarıs aqırıp. Sonda t úlki saspastan:

— Ol dári — qasqırdıń artqı jiliginiń mayı — deпти.

Bir kúni qasqır jolbarısqa kelse, jolbarıs táp berip qasqırdıń artqı ayaǵın julıp alıptı.

Qasqır bir kúni shontańlap kiyatırса, t úl-kige jolǵıptı. Sonda t úlki qasqırǵa:

— Meni jamanlaǵan menen jolbarıs saǵan ne berdi, qayta ayaǵıńdı julıp alıptı, — dep kúlipti. Qasqır uyalǵanınan qızarıp jónine ketipti.

Birewdi birewge jamanlawdıń aqıbeti usınday boladı eken.

Sorawlar:

1. Jolbarıstı kóriwge barlıq haywanlar nege bardı?
2. Túlki qasqırğa ne dedi?

Ğarri hám shimshıq

(Beruniy gúrrińi)

1

Bir ğarri bir shimshıq tutıp alıptı. Sonda shimshıq jańağı ğarriğa:

— Meni ne qılmaqshısań? — depti.

— Soyıp jemekshimen.

— Mağan toymaysań ğoy, — depti shimshıq ğarriğa qarap. — Sebebi, men bir jutımnan artpayman. Eger meni bosatıp jiberseń men sağan úsh hikayatlı sóz aytaman, sen solardı orınlasań úlken payda kóreseń.

Shimshıqtıń aytqan pikiri ğarriğa maqul túsipti.

Ġarri: — Qáne, onda hikayatlı sózleriñdi ayta ġoy? — depti.

Shımshıq ġarrıǵa: — Ótken iske hesh waqıtta ókinbe, qolıńnan kelmeytuǵın iske asılma, aqlıń jetpeytuǵın iske heshqashan isenbe, — depti.

Ġarri ózinshe oylanıp: — Bunı jegennen góre, aytqanın qılsam jaqsıraq bolmas pa eken? — depti hám shımshıqtı ushırıp jiberipti. Shımshıq ushıp barıp terekke qonıptı.

—Eger óz aytqanıńda qattı turıp meni so-
yıp jegenińde ishimnen kepter máyegindey
altın shıǵar edi,—depti shimshıq ǵarrıǵa.

2

Ǵarrı shimshıqtı bosatıp jibergenine pu-
shayman bolıptı. Ol shimshıqtı qaytarıp qá-
peske salmaqshı bolıp, jan talasında shim-
shıqqa qarap:

—Kel, qayt jayıńa, — depti, — men sen
ushın eń mazalı jem, suw tayarlap qoyıp-
pan.

Shimshıq ǵarrıǵa qarap mınaday dedi:

—Áy adam balası, sen meni soya al-
madıń da, jey almadıń da, hátte men ayt-
qan gápten de juwmaq shıǵara almadıń.
Sen meni bosatıp jibergenine ókinip tur-
sań. Endi meni jáne qápeske salmaqshısań,
biraq, bul is qolıńnan kelmeydi. Meniń de-
nemniń ózi kepter máyegindey shıqpaydı,
gewdemnen úlken nárese ishime qalay sı-
yadı? Bunı oylap ta kórmediń.

Shimshiq usını aytıptı da, ğarrı menen xoshlasıp uship ketipti.

Tapsırma:

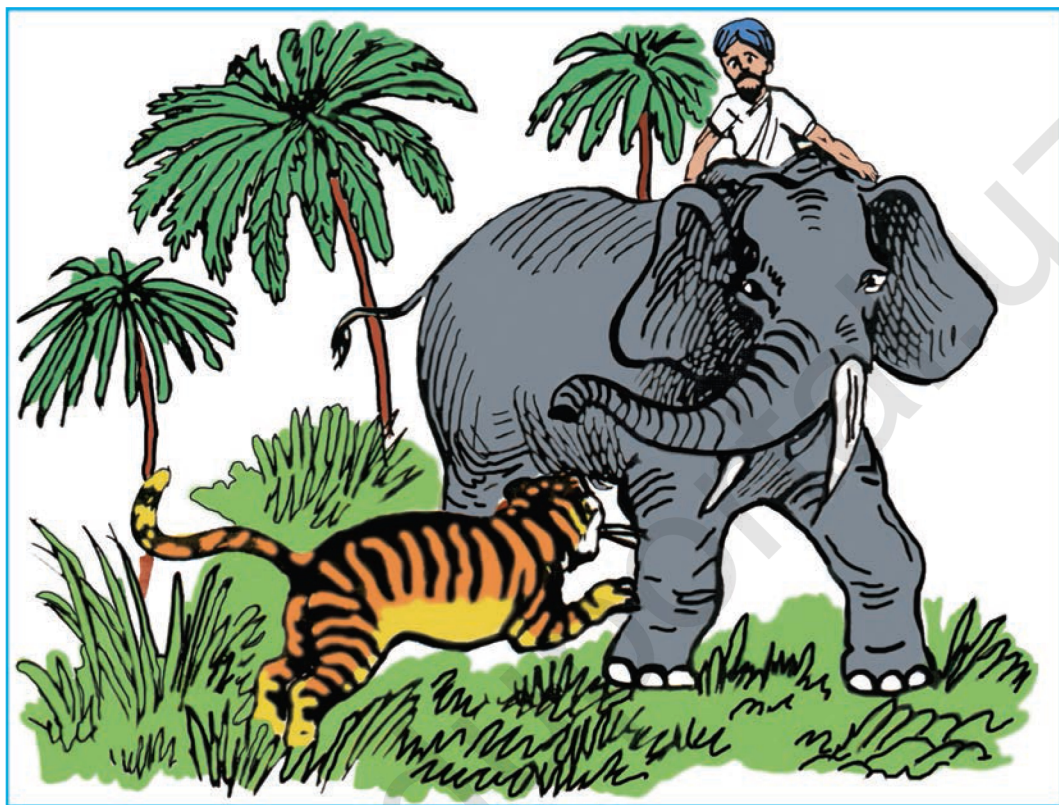
Birewińiz ğarrı, birewińiz shimshiq bolıp gúrrińdi oqıp berıń.

Pil óz iyesin jolbarıstan qalay qutqardı?

Hindstanda jasawshı bir adam qolğa úyretilgen óz piline minip, otın ákeliwge toǵayǵa bardı. Toǵay qalıń edi. Pil iyesine jol ashıp berip otırdı, aǵashlardı qulatiwǵa kómeklesti, iyesi qulaǵan aǵashlardı pilge arta berdi.

Bir waqıtta pil iyesiniń aytqanın qılmay, ján-jáǵına qaranıp, tumsıǵın joqarı kóterip, shıńırıp jiberdi. Iyesi ján-jáǵına qarap edi, hesh nárese kórinbedi.

Pilge keyip, shıbıq penen urdı. Biraq pil iyesine arqama min degendey, tumsıǵın qarmaqtay etip iyip aldı.

Ol pilge minip alıp, shıbıq penen qulağına shırpıldatıp ura basladı. Pil keyin sheginińkirep, bir orında turıp ján-jaǵına qaray berdi. Sóytti de tırp etpey turıp qaldı.

Iyesi bar kúshi menen pildi jáne urayın dep, qolına uslaǵan shıbıǵın kótere bergende, birden putanıń arasınan úlken bir jolbarıs sekirip shıǵa keldi. Jolbarıs pildiń

art jağınan birden umtılp, ústine shıǵıp almaqshı boldı.

Biraq, ayağı pildiń ústine arılǵan aǵash-larǵa kelip tiyip, aǵashlar sawlap jerge tústi. Jolbarıs tağı sekirmekshi bolıp inǵay-lanıp edi, pil de art jağına qaray aylanıp úlgerdi de, tumsıǵı menen yolbarıstıń ash belinen orap alıp, juwan arqan menen qıs-qanday qısıp-qısıp jiberdi, yolbarıs bir baqırıp, ayaqları salbırıp qaldı. Pil onı joqarı kóterip alıp jerge bir urdı da, awır ayaqları menen basqılay basladı.

Jolbarıs ólgennen keyin pildiń iyesi esin jıynap:

— Men aqmaq ekenmen, pildi nege sabadım. Ol meni ólimnen alıp qaldı! — dep ókindi.

Bunnan keyin ol úyinen alıp shıqqan nannın da dorbadan shıǵarıp piline berdi.

V. S. Jitkov

Sorawlar:

1. Pil iyesi toǵayǵa nege bardı?
2. Pil iyesine qalay járdem berdi?
3. Pil iyesin jolbarıstan qalay qutqardı?
4. Pil iyesi nege ókindi?

Ǵarrı menen ógiz

Burıńǵı ótken zamanda bir ǵarrı menen ógiz diyqansılıq etken. Ógiz ǵarrıǵa:

—Sende meniń haqım bar, —depti.

Ǵarrı:

—Joq, saǵan jábir etpeymen, usı ekken diyqansılıǵıma jarı qılamın, —dep diyqan eginin egip boldı. Tárbiyaladı, qırmanǵa ayırdı.

—Al, ógiz jora, qırmandı ekige bóldim, qálegeninńdi al, —dedi ǵarrı. Ógiz dange bir, sabanǵa bir qarap, nápsine kúshi jetpey, kóbirek kórip, sabandı alaman—dedi. Ǵarrı, yaqshı, dep qálegenin berdi.

Ógiz sabanǵa toyıp alıp, sol jerde jatıp qaldı. Ǵarrı dánimdi úyge aparayın dep

qapqa ketti. Uşı waqıtta ógiz sabanğa to-yıp jatıp oylandı.

—Bunıń sabanı mazalı ma eken, yamasa dání mazalı ma eken dep, ógiz dannen de bir asadı. Dán qattı mazalı eken. Sa-bannıń dámi joq eken. Sol waqıtta qabın alıp ğarrı úyinen jetip keldi.

—Bul ne qılǵanıń, jora, wádeni buzıp qır-manğa awız salǵanıń? — dedi ğarrı ógizge.

Way, áttegene-ay, dán mazalı eken, sa-bannıń dámi joq eken,—dep ókingen eken ógiz.

Sorawlar:

1. Ğarrıǵa ógiz ne ayttı?
2. Ğarrı qanday juwap berdi?
3. Ógiz nege sabandı aldı?
4. Ógiz nege ókindi?

Qos qoraz

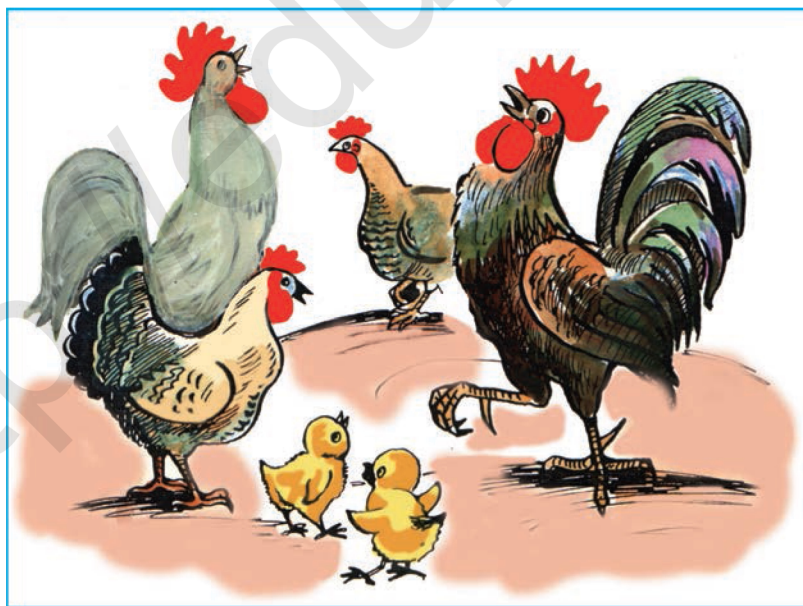
Qızıl qoraz bir ayaǵında turıp, oń qana-tın jelpigishtey etip jayıp jiberdi. Sóytip, ol tiq-tıqlap jerdi shoqıy basladı.

Tawıqlar da onıń qasına jetip keldi. Aq qoraz da qanatın jayıp, bir shaqırdı da toparǵa qosıldı. Bunıń bul háreketin ersi kórgen qızıl qoraz onıń kekilinen shoqıp, topardan quwıp shıqtı.

Eki qoraz aytısıp qaldı. Qızıl qoraz aq qorazdı aqlsız dep ayıpladı.

— Sen shımshıqlardıń biziń sebebimizden dán jep júrgenlerin bilmeyseń, — dedi qızıl qoraz.

— Onı kim biledi, — dep shátirledi aq qoraz.

— Ana kese sırıqqa qonıp turğan júz shimshıqtı kórip tursań ba?

— Kórip turıppan.

— Men sol júz shimshıqqa bir kesek ılaqtırıp birewin qulataman, sırıqta neshe shimshıq qaladı?

— Toqsan toǵızı qaladı.

— Sen óziń toqsan toǵızsań, — dep jáne quwaladı onı qızıl qoraz.

— Qáne, seniń bilgishligiń, bilgen joqsań. Usı jumbaǵımdı sheshpegenińshe bizlerge qosılmaysań.

— Qosılmaysań, — dep shuwlástı tawıqlar hám qızıl qorazǵa erip qoraniń qalıń jerine ketip qaldı. Aq qoraz bul jumbaqtıń sheshimin taba almay biraz oylanıp júrdi. Hesh sheshimin taba almadı. Bir waqıtları basına jańadan oy payda boldı. Ol jerden kesek alıp dizilisip turğan bir shimshıqqa qaray ılaqtırıp jiberdi. Shimshıqlar dúr-rr etip ushıp ketti. Olar qonıp otırğan sırıqtan basqa hesh nárese qalğan joq.

Aq qoraz quwanǵanınan juwırıp barıp qızıl qorazǵa jumbaǵınıń sheshimin ayttı. Qızıl qoraz endi ǵana aqıl kirip kiyatırǵanın aytıp óz toparına qosıp aldı. Qos qoraz solay etip doslasıp ketti.

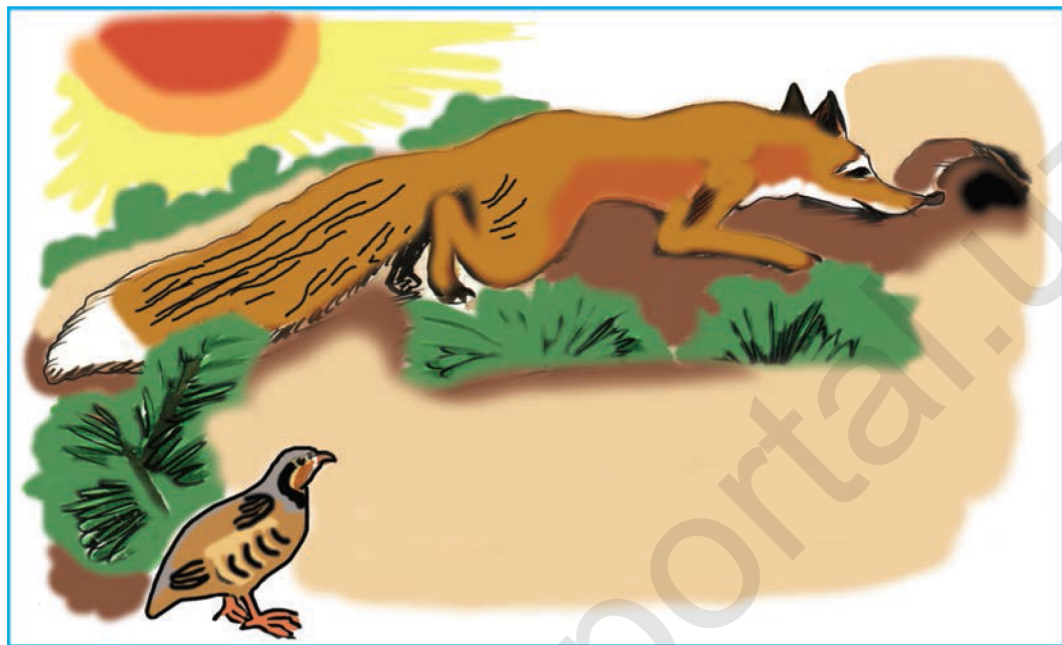
P.Ámetov

Sorawlar:

1. Qızıl qoraz bir ayaǵında turıp ne isledi?
2. Aq qorazdı ne ushın topardan quwıp shıqtı?
3. Eki qoraz nege aytısıp qaldı?
4. Qızıl qoraz qanday jumbaq ayttı, aq qoraz onı qalay sheshti?
5. Eki qoraz qalay doslastı?

Túlki hám keklik

Túlki menen keklik tıshqan awlaw maqsetinde otın terip, onı jaqpaqshı bolıptı.

Keklik túlkige:

— Sen anaw turgan otinlardıń arasına barıp jasırınıp otır. Men bir shetinen jaǵa baslayman, — depti.

Túlki jıynalǵan otinlardıń ortasınan úngir tawıp alıp, onıń ishine túsipti. Keklik otinlardı jaǵıp atırıp:

— Túlkijan, qay jerdeseń, janıp ketpediń be? — depti.

— Yaq, — depti túlki.

Soń túlki keklikke:

— Júr, endi sál-pál armanıraq baramız. Soń sen otınlardıń arasına kirip jasırınasań, men ot jaǵaman, — depti.

Keklik qalıń otınlardıń arasına jasırınıptı. Al, túlki bolsa jıynalǵan otınlardıń bir shetinen jaǵıp atırıp:

— Keklikjan, dostım, ısıp ketpediń be? — depti.

— Yaq, dostım, ısımadım, — depti keklik. Sonnan soń túlki jıynalǵan otınlardıń tórt tárepinen ot beripti de:

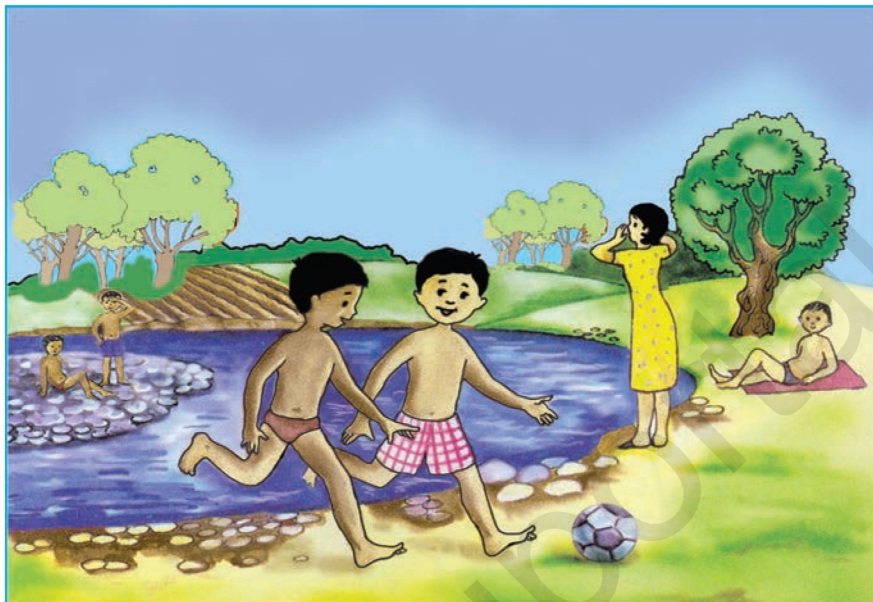
— Dostım, ısıp ketpediń be? — depti.

Biraq keklik juwap bermepti. Sebebi, ol álleqashan otta quwırılıp qalǵan eken. Al, hiyleker túlki bolsa, kábap bolǵan keklikti alıptı da, úyine qaray ketipti.

Sorawlar hám tapsırma:

1. Túlki ottan qalay aman qaldı?
2. Keklik otqa nege kúyip ketti?
3. Túlkiniń hiylekerligin, kekliktiń haq kókirekligin aytıp beriń.

JAZ KELDI

Jaz

Baslansa geybir egisler,
Pisip turar kók jemisler,
Islegiń kelse kóp isler,
Júdá sulıw jaz ayları.

Malğa tolı jaylaw bári,
Tikireyisip qulaqları,
Oynar qozı-ılaqları,
Júdá sulıw jaz kewilli.

Oqıwshılar demalısta,
Sayaxatta bolar jilda,
Kim lagerde, kim awılda,
Júdá sulıw, jaz kewilli.

S.Abbazov

Tapsırma:

Qosıqtı kórkemlep oqıń.

Kitap

Aǵası qaladan qızıq ertek kitap satıp ákeldi. Polat, Aygúl hám Zamiyra úshewi kitapqa talastı.

— Men oqıyman! — dedi Zamiyra.

— Berip tursa, kórip bereyin, — dedi Aygúl kitaptırn bir jaǵın uslap tarttı.

— Maǵan ber, birinshi men aldım! — dep Polat ta jarmastı. Úshewi uslaǵan jerinen tartıp, kitap úshke bólindi. Zamiyraǵa qabı, Aygúlge ortańǵı betleri. Polatqa jartı betten ekewi tiyisti.

— Sen jirttıń! — dedi Zamiyra Aygúlge.

— Men emes! — dedi Aygúl. Aǵası kitaptı qolına aldı, onı kórip ayap ketti.

— Kim jirttı?

— Men emes!

— Men emes!

— Men emes!

— Qáne, qaytadan jelimlep alıń!

Keyin olar ókpeni qoyıp, kitaptı jelimlep, gezek penen oqıp shıqtı.

J. Óteniyazov

Sorawlar hám tapsırma:

1. Gúrrińdi oqıp, sóylep berıń.

2. Balalar nege talastı?
3. Olardıń is-háreketleri durıs pa?

Súwret salıw

Muǵallım oqıwshılarǵa qálegen súwre-tińizdi salıp keliń, — dep tapsırma beredi. Polat úyge kelgende qonaqlar tórgi jayda kúlisip otır edi. Ol shayın ishıp bolıp qonaqlarǵa sálem berdi.

Eki qonaqtıń birewi dasturqannıń basında temeki shegip, tútinin burqıratıp otır. Úydiń ishi ashshı tútinge tolıp ketken. Al, qonaq bolsa, ústi-ústine shegip otır. Polat dápterine temeki shegip otırǵan adamnıń súwretin saldı.

Erteńine muǵallım Polattı turǵızdı:

— Sen qanday súwret salǵansań?

— «Biyádep qonaq»tıń súwreti.

Muǵallım kúlimsirep súwretke qaradı da, oǵan «bes» bahasın qoydı.

J. Óteniyazov

Sorawlar:

1. Polatqa muğallim qanday tapsırma bergen edi?
2. Polat qonaqtıń súwretin ne ushın saldı?
3. Muğallim súwretti qalay bahaladı?

Ústi-bası kir ójalaq

Qońsımızdıń balası bar,
Onıń atı edi Qasım.
Apası da shır-pır bolar,
Kórgen waqta ústi-basın.

Taza kiyim kiyip alıp,
Topıraqqa otıradı.
Yaki japtan ılay alıp,
Eteğine toltıradı.

Búgin awıl balaları,
Qızıq oyın oynayjaq.
— Qospaymız, — dedi Qasımdı,
Ústi-bası kir ójalaq.

Qıyın balalarǵa barıw,
Qasım biraz turdı bólek.
Apasına kelip dárriw,
— Kiygiz, dedi basqa kóylek.

Basqa kóylektiń barlıǵın,
Keldiń keshe patas etip.
Juwǵan menen ketpey atır,
Qayta-qayta sabın súrtip.

Qasımǵa usılay sóyledi,
Apasın da ashıw qıstap.
Qasım tazalıqtı súydi,
Mine, usı kúnnen baslap.

X. Saparov

Sorawlar:

1. Balalar Qasımdı oyınǵa nege qospadı?
2. Apası Qasımǵa ne dedi?
3. Qasım ne ushın tazalıqtı súydi?

JAZGA TAPSIRMA

Súyemiz sulıw jazdı biz

Oqıwshılar jazı bul,
Qızıq bolıp ótedi.
Barıp kanal, kóllerge,
Shomılamız, júzemiz.

Ósimlikler, gúllerden,
Gerbariyler dúzemiz.
Súyemiz sulıw jazdı biz,
Uzınnan uzaq kúnlerin.

Shıǵırǵan ıssı kúndizi,
Qońır salqın túnlerin.
Baslanadı demalı,
Lagerler bizdi kútedi.

Aralap toǵay, tawlardı,
Úyrenemiz úlkeni.
Neni kórsek biz bárin,
Baramız jazıp hár kúni.

Átirapımız kók egis,
Kórgende kóziń toyadı.
Pisip turǵan kóp jemis,
Jeseń miyriń qanadı.

Sulıwlıqtı jazdaǵı,
Hadal miynet dóretken.
Sonıń ushın biz onı.
Súyemiz shın júrekten.

S. Abbazov

Tapsırma:

Qosıqtı tásirli oqıp beriń.

Jaylaw

(Ańshınıń gúrrińi)

Torańǵıllar arasında jekke kiyatırman. Áti-
rap qapırıq. Tap-taqır soqpaqqa kózim tú-
sip ketip edi, jalǵızadıń izleri baqırayıp
jatır. Júregim suw etti. Endi qáytemen.
Qápelimde qarsı aldımnan kele qalsa?! Ne

qılğan. Onsha qáwpeki oyda emespen. Dó-geregime alaqlap qarayman.

Usı máhál qalıń sheńgelliktiń arasınan «parr-rr» etken ses shıqtı. Qarasam «gógó-gó-qaqq!» — dep uship baratırǵan qoraz qırǵawıl eken. Janım jayına tústi.

Áne aldımda keńislik. Alısta aydınlar kó-rinedi. Shaǵalalardıń shańqıldısı, úyirin izlep kisnegen jılqılar, tınıq suwdıń shapırlısı.

Meyli, men suw jaǵasındaǵı kók may-salıqqa barıp awnayın, sonda ózimdi son-shelli baxtıyar sezemen. Mine, biziń jaylaw usınday.

Tapsırma:

Gúrrińdi oqıp, mazmunın sóylep beriń.

MAZMUNÍ

Qaraqalpaqstan Respublikasınıń mámleketlik gerbi hám bayraǵı	3
Mektebim	4
Ámir Temur babamızǵa	5

Qıs máwsimi

Qıs	6
Ayaz ata, Jańa jıl	7
Ańqaw bala	8
Buzawım	9
Ne ushın besew	10
Sırǵanaqta	11
Aq qoyan	12
Saqshı	14
Qaharman	15
Estelik basında	17
Tınıshlıq ol, bekkem qorǵan	19
Naqıllar	20
Jumbaq	20

Ádeplilik hám adamgershilik

Hákim Ulıqpannıń násiyatları	21
Oqıwshınıń qosıǵı	22
Ómirbektiń dosları	23
Ektim alma náshesin	24

Eki dos	25
Eń jaqsı bala	26
Doslıq	28
Qayıp ójet	29
On járdemshi.....	30
Jumbaq.....	31
Jala degen jaman.....	31
Ustazım	32
Hadallıq.....	33
Ádepli Ámet	35

Nandı qádirleyik

«Nannıń usağı da nan»	37
Nan.....	38
Yadıńda tut, jan balam	40
Naqıl-maqallar	41

Shańaraq

Nigara	44
Írzaman men anama	46
Tazadan kelgen bala.....	47
Danışpan	48
Meniń atam	50

Gózzal báhár

Báhár	68
Báhár kelgende	69

8-mart — hayal-qızlar bayramı

Kempir apam	60
Sawğa.....	62
Aq sút bergen anańdı	66
Ana tárbiyası	63
Dúnyada ne kúshli?	65
Densawlıq — tereń baylıq	70
Náwbáhár — Nawrız.....	72
Nawrız.....	73
Men svetoforman	75
Súılmek.....	76
Tarǵıl pıshıq	78

Meniń tuwılǵan úlkem

Nókis — Qaraqalpaqstannıń paytaxtı.....	52
Meniń elim	53
Paxta — biziń baylıǵımız.....	54
Watanım	56
Awılım	57
Kiyim tigiwshi ana.....	58

Bilim hám tárbiya

Súyinshi	80
Balam	82

Maqtanshaq	83
Ġamxorlıq	84
Bul qanday bala?	86
Tártipli me, ziyrek pe?	87
Jaraqatlangan qırğawıl	89
Ana quwanışı	91
Payğazınıń paydası	93
Biye jılaydı	95
Áke menen bala	97

Ertekler

Jolbarıs, qasqır, túlki	100
Ġarrı hám shımshıq	102
Pil óz iyesin jolbarıstan qalay qutqardı?	105
Ġarrı menen ógiz	108
Qos qoraz	109
Túlki hám keklik	112

Jaz keldi

Jaz	115
Kitap	116
Súwret salıw	118
Ústi-bası kir ójalaq	119

Jazǵa tapsırma

Súyemiz sulıw jazdı biz	121
Jaylaw	122

Baymurat Qutlimuratov, Nisanbay Tájenov

OQÍW KITABÍ

1-klass ushın sabaqlıq

Qayta islangen jigirmanshı basılımlı

Qaraqalpaq tilinde

«Bilim» baspası

Nókis — 2019

Redaktor S. Aytmuratova
Xudojnikler A. Ametov, K. Reypnazarov
Tex. redaktor B. Turımbetov
Operator N. Qaypbergenova

Licenziya: Al № 108, berilgen waqtı 2008-jıl 15-iyul.

Basıwǵa ruqsat etilgen waqtı 25.05.2019. Ofset usılında basıldı.
Formatı 70x90 $\frac{1}{16}$. Kegl 18. «Pragmatica» garniturası. Kólemi 8,0
baspa tabaq. 9,36 shártli baspa tabaq. 8,14 esap baspa tabaq.
Buyırtpa № . Nusqası 13777 dana.

Elektron mánzil: bilim.baspa@bk.uz

«Bilim» baspası, 230103. Nókis qalası, Qaraqalpaqstan kóshesi, 9.

«Sharq» baspa-poligrafiyalıq akcionerlik kompaniyası.
Tashkent qalası, «Buyuk Turan» kóshesi, 41.